

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PASTORÁLNÍ A SPIRITUÁLNÍ TEOLOGIE

Markéta Kolářová

Umění v životě a díle svaté Terezie z Lisieux

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci, 7. listopadu 2022

Markéta Kolářová

Děkuji otci doc. Dr. Michalu Altrichterovi, Th.D. za trpělivé a laskavé vedení mé práce a za všechny podněty (které mnohdy nebyly přínosné jen pro práci samotnou, ale především pro mne osobně). Děkuji mé rodině a všem přátelům, kteří mne podporovali při mém studiu. Také děkuji bratřím a sestrám z Komunity Blahoslavenství za jejich podporu a čas darovaný pro psaní práce.

Obsah

Úvod	6
1. Umění v Tereziině životě	8
1.1 Rodiče Ludvík a Zélie	8
1.2 První období: Dětství v Alençonu	10
1.3 Druhé období: Dětství a dospívání v Lisieux	11
1.3.1 Školní léta	12
1.3.2 Vánoční milost	15
1.4 Třetí období	16
1.4.1 Cesta na Karmel	17
1.4.2 Na Karmelu	19
1.4.2.1 První roky	19
1.4.2.2 Za převorátu matky Anežky od Ježíše	21
1.4.2.3 Nový převorát matky Marie de Gonzague, Tereziina nemoc a smrt	24
1.5 Po Tereziině smrti	28
2. Terezie tvořící	30
2.1 Terezie píšící	30
2.1.1 Autobiografické spisy	31
2.1.2 Básně	32
2.1.3 Dopisy	37
2.2 Terezie a divadlo	39
2.2.1 Poslání Jany z Arku	40
2.2.2 Andělé u Ježíškových jesliček	41
2.2.3 Jak Jana z Arku naplnila své poslání	41
2.2.4 Ježíš v Betánii	42
2.2.5 Vánoce s Božím Žebračkem	43

2.2.6 Útěk do Egypta	44
2.2.7 Vítězství pokory	45
2.2.8 Svatý Stanislav Kostka	46
2.2.9 Shrnutí	47
2.3 Terezie malující.....	49
2.4 Terezie a hudba	51
3. Krása a umění v Tereziině díle	53
3.1 Krása	53
3.1.1 Krása přírody a umění	54
3.1.2 Ježíš – Krásný.....	56
3.2 Ježíš, umělec duší.....	57
3.3 Hudba – zpívejme píseň lásky.....	58
3.4 Šaty a šperky – učinit se krásnou (tj. obléci se do krásného).....	62
3.5 Házet květy.....	63
3.6 Shrnutí: Bůh, krásno a Terezie.....	65
Závěr	67
Seznam použité literatury a zdrojů	69
Resumé.....	72
Obrazová příloha	73

Seznam používaných zkratk:

- BT – Básně Tereziiny
- DB – Dodatkové básně
- DT – Dopisy Tereziiny
- ZR – Zbožné rekreace

Úvod

Terezie z Lisieux je v našich končinách světice známá (kdo z návštěvníků českých a moravských chrámů by alespoň jednou nepotkal sochu světice, karmelitky, s růžemi v rukou), troufám si však říci, že zároveň zůstává v mnohém nepoznanou.

Mé přátelství s ní začalo někdy v období, kdy jsem přemýšlela o možných kandidátkách na mou biřmovací patronku. Kritéria byla z počátku poměrně jasná: neměla by to být žádná princezna ani královna (princezna nejsem a princové na bílém koni nečekají za každým rohem, takže ani v budoucnu takové tituly pravděpodobně nehrozí), ani řeholnice (tou být asi nechci, a navíc: co by na nich mohlo být zajímavého...? akorát se pořád modlí, případně ve volném čase zakládají další kláštery...). Pak ale přišla chvíle, kdy jsem prožívala určité těžkosti ve víře, a vzpomněla si na jistou světici, o níž mi kdysi kdosi vyprávěl... koupila jsem si růžovou knihu obsahující její vlastní životopis... a našla příběh ženy, jejíž život rozhodně nebyl tak růžový, jako obal knihy, vzor pro lásku k Bohu i bližním, velkou přítelkyni. O něco později, když jsem se dostala k dalšímu životopisu, uvědomila jsem si, že tato dívka nebyla „pouze“ karmelitkou, ale také spisovatelkou, režisérkou, scenáristkou, herečkou, básnířkou, textařkou, malířkou... a to vše stihla za pouhých 24 let. A tak nakonec Terezie od Dítěte Ježíše a Svaté Tváře i přes svůj hábit poměrně hravě zvítězila nad ostatními kandidátkami. (Její tvořivost nebyla v té chvíli pro můj výběr úplně zásadní, byla však příjemným plus, nad nímž jsem se lehce šibalsky pousmívala.)

Když jsem o několik let později došla při studiu teologie do bodu, v němž bylo třeba zvolit si téma pro diplomovou práci, chtěla jsem se nějakým způsobem věnovat propojení teologie a umění, církve a umělců. První pokus však nebyl úplně úspěšný. Ukázalo se, že zvolené téma je pro mne příliš široké a těžko uchopitelné. Nakonec jsem si po různých peripetiích vzpomněla na svatou Terezií. Kdysi mne zaujala svou tvořivostí, bylo by možné zaměřit se v jejím životě a spisech právě na toto téma? Přemýšlet o ní jako o umělkyni?

Cílem práce je představit svatou Terezií z Lisieux v kontextu její umělecké tvorby a vztahu ke krásnu. Pozornost bude věnována především jejímu uměleckému vývoji, bližšímu seznámení se s její tvorbou i souvislostmi, v nichž vznikala, a přítomnosti témat krásy a umění v jejím díle. Budu postupovat metodou analýzy Tereziiných vlastních textů

a dalších zdrojů. V závěru se pokusím zhodnotit, zda je tento pohled na svěřici opodstatněný a zda může být nějak přínosný.

V první kapitole se seznámíme s Tereziiným životem. Představíme si jeho jednotlivá období i stěžejní momenty. Zaměříme se na první projevy možného talentu a také na celkový vývoj její tvorby. Zároveň nás bude zajímat její vztah ke kráse. Nezapomeneme na krátký nástin toho, jak se tyto skutečnosti objevovaly už u jejích rodičů a jak na Terezii v tomto ohledu mohlo působit prostředí rodiny. Na konci kapitoly shrneme události, které následovaly po Tereziině smrti, a zmíníme také osud jejích textů.

Druhou kapitolu věnujeme Tereziině umělecké činnosti. Blíže se seznámíme s texty, které psala, i se souvislostmi jejich vzniku, které by nám také mohly odhalit něco o jejích autorce. Budeme se věnovat také Tereziině divadelní a výtvarné činnosti a zamyslíme se nad jejím vztahem k hudbě.

V poslední, třetí kapitole budeme nejvíce ze všech tří pracovat se samotnými Tereziinými texty. Zaměříme se především na to, jak v nich mluví o krásu a jak se mezi obrazy, které ve svých spisech používá, objevuje tematika krásy a umění. Mimo jiné nás bude zajímat, jak v souvislosti s tímto tématem mluví o Bohu a svém vztahu k němu.

V rámci celé práce se budu snažit co nejvíce vycházet z Tereziiných vlastních textů. Budu přitom pracovat s českými a slovenskými překlady. (Má znalost francouzštiny bohužel není na takové úrovni, abych mohla vycházet přímo z originálu.) Protože překládání poezie má svá specifika a při snaze zachovat poetickou stránku textu může dojít k celkovému posunu myšlenky, budu nejpodstatnější texty porovnávat s francouzským textem. Pokud by došlo k velké změně významu, či by v původním jazyce byla výpověď jasnější, použiji vlastní překlad a odkáži na francouzský text. V přímých citacích budu zachovávat zvýraznění a interpunkci podle textu, z něž budu čerpat (vizuální stránka textu u Terezie totiž také hraje svou roli, jak se ještě zmíníme).

Protože Tereziina díla mají svůj vlastní způsob odkazování, který umožňuje dohledání textů nezávisle na knižním vydání, budu v poznámkách uvádět i tento odkaz. V našem případě se to bude týkat dopisů, básní a zbožných rekreací. V českém vydání výboru z Tereziiny poezie čísla básní zmíněna nejsou, v odkazech je však uvádět budu. V případě autobiografických spisů budu odkazovat pouze na stránku podle knihy, s níž pracuji, protože dané vydání univerzální značení neobsahuje a jeho dohledávání by bylo komplikované. Podobně budu postupovat v případě citací Tereziiných posledních slov.

1. Umění v Tereziině životě

Terezie sama v Autobiografických spisech dělí svůj život na tři období.¹ Tohoto dělení se s mírným přizpůsobením přidržíme i my. Nejprve budeme mluvit o jejím raném dětství, které prožívala v Alençonu. Přelomovou událostí je zde pro Terezii smrt její matky, kterou začíná druhé období jejího života. Rodina se po této události stěhuje do Lisieux, a tak je toto období odděleno i změnou místa pobytu. Třetí období začíná pro Terezii událostí z 25. prosince 1886, která bývá nazývána jako Vánoční milost. My je zde rozdělíme ještě na období před vstupem na Karmel a období Tereziina života na Karmelu. Závěr kapitoly bude věnován událostem po Tereziině smrti a osudům jejích textů. Nejdříve ze všeho se však v první podkapitole seznámíme s Ludvíkem a Zélií Martinovými, Tereziinými rodiči, a jejich vztahem ke kráse a umění.

1.1 Rodiče Ludvík a Zélie

Ludvík Martin se narodil roku 1823 v Bordeaux do rodiny vojenského důstojníka.² Nezvolil si však po otci vojenské povolání, ale rozhodl se vyučit hodinářem. Krom toho také rád četl – zvláště romantiky – anebo vyrážel na procházky venkovskou krajinou, kde obdivoval krásu stvoření, která jej přiváděla blíže ke Stvořiteli. Nějakou dobu pomýšlel na vstup do kláštera, nakonec se však tohoto snu vzdal. Po vyučení si zařídil v Alençonu hodinářství. Časem ke svému krámku připojuje i klenotnictví. Nadále rád čte, modlí se, chodívá rybařit, tráví čas s přáteli...

Zélie Guérinová se narodila v roce 1831.³ I její otec byl voják. Měla dva sourozence: starší sestru Marii-Louisu, pozdější sestru Marii-Dositheu v klášteře Navštívení Panny Marie v Le Mans, a mladšího bratr Isidora, který se stal lékárníkem v Lisieux. Zélie (podobně jako Ludvík) přemýšlela o zasvěceném životě, představení ji však nepřijali. Vyučila se tedy umění alençonské krajky a po čase práce v jedné místní továrně si založila vlastní podnik. V jednom kurzu tvorby krajky se setkala s Ludvíkovou matkou, které se zdála jako vhodná snacha.

¹ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 37 a 96.

² Srov. MONGINOVÁ, H. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Str. 14-17.

³ Srov. tamtéž, str. 17-21.

Ludvík a Zélie se seznamují v dubnu roku 1858. O tři měsíce později, 13. července, se koná svatba. Manželům se postupně narodilo devět dětí.⁴ Nejstarší je Marie, následují Pavlína a Leonie. Čtvrtá je Helena, která ale umírá ve věku pěti let. Dva chlapci, Josef a Jan-Křtitel, umírají do roku od narození. Sedmá v pořadí je Celina. Osmá Terezie-Melanie umírá podobně jako její bratři brzy po narození. Zélie si přeje „mít jinou malou Terezku“⁵, a toto přání se jí nakonec také splní.

V centru života manželů Martinových stál Bůh.⁶ Velmi důležité pro ně byly svátosti a mezi nimi obzvlášť eucharistie. Každé ráno chodívali na mši svatou. Ludvík se také rád účastnil různých poutí. V jejich životě měla své místo i askeze a obětování různých nepříjemností Bohu. Můžeme u nich pozorovat i velkou důvěru v Boží Prozřetelnost a odevzdanost do jeho vůle. Důležitá pro ně byla také úcta k Panně Marii, k níž se obraceli se synovskou důvěrou. K Bohu se od útlého věku snažili vést i své děti.

U obou manželů si můžeme povšimnout jistého nadání, které v různé míře přešlo také na jejich dcery. Povolání hodináře i krajkářky vyžadují velkou preciznost a zručnost.

Krajka se vypracovává po kouscích patnáct až dvacet centimetrů na pergamenu podloženém plátnem, na němž je perforací vyznačen vzor. Používají se velmi kvalitní a velmi jemné lněné nitě. Po vytvoření „obrysu“ vzoru putuje výtvar z ruky do ruky, podle počtu druhů stehů, které obsahuje [...]. Pak je třeba každý kousek uvolnit, odstranit zbytečné nitě, opravit vzniklé trhliny a dále přistoupit k sestavování celku: je to arcijemná práce, která se provádí pomocí sotva uchopitelných jehel a stále jemnějších nití. A právě toto sestavování je práce, kterou si Zélie vyhraduje pro sebe.⁷

Z výše citovaného úryvku si můžeme udělat představu o nárocích výroby krajky. Zélie si pro sebe navíc krom celkové organizace firmy ponechávala závěrečnou úpravu a spojování kousků krajky, což bylo na celé výrobě nejobtížnější.⁸ Od určité doby Ludvík své ženě s podnikáním pomáhal, a to hlavně s praktickými záležitostmi, jež se týkaly obchodu a účetnictví. Byl však rovněž schopen pomoci i při samotné výrobě. Krom toho o něm víme, že uměl kreslit⁹, nebo že měl krásný, zvučný hlas a dokázal velmi poutavě vyprávět, nebo někoho imitovat¹⁰. Dokázal skvěle napodobovat i ptačí zpěv, z čehož

⁴ Podrobná genealogie viz GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 208.

⁵ Tamtéž, str. 11.

⁶ Srov. MONGINOVÁ, H. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Str. 36-49.

⁷ Tamtéž, str. 70.

⁸ Srov. tamtéž, str. 70-71.

⁹ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 65.

¹⁰ Srov. tamtéž, str. 74.

můžeme vytušit, že měl také hudební sluch. Jeho zálibu ve čtení a v procházkách přírodou jsme zmínili již výše.

Vidíme, že vnímavost ke kráse i určitá obdarování, která pro svou činnost potřebují různí umělci (zručnost, herecké schopnosti, hudební sluch), byly přítomny již u Tereziiných rodičů. Něco z toho v různé míře zdědily i jejich dcery.

1.2 První období: Dětství v Alençonu

2. ledna roku 1873 se Zélii narodilo její poslední dítě. O dva dny později je holčička pokřtěna jako Marie Františka Terezie. Kmotrou se stává její nejstarší sestra, třináctiletá Marie.¹¹ První měsíce si Zélie nechává dítě doma, i když je nemůže kojit. Přichází však zdravotní komplikace a v březnu Terezie málem umírá. Podaří se ji zachránit přivoláním kojné Rosy Tailléová, které je nakonec svěřena do péče. Další rok pak tráví na venkově v Semallé u Rosy a její rodiny. Martinovi ji zde navštěvují, až do 2. dubna 1874, kdy se děvčátko opět vrací domů.¹²

O následujícím období se dozvídáme především z dopisů, které psala Zélie svým dvěma nejstarším dcerám, chovankám v penzionátu Navštívení v Le Mans, a svému bratru a švagrové do Lisieux.¹³ (Některé z těchto dopisů později Terezie cituje a komentuje ve svých autobiografických spisech.) Terezie je popisována jako inteligentní, velmi živá, ale také tvrdohlavá a někdy až vzteklá.¹⁴ Zároveň je citlivá a velmi snadno se rozpláče.¹⁵ S Celinou tvoří nerozlučnou dvojici až do té míry, že se Terezka nechce od sestry oddělit ani když si ji Marie bere na vyučování, a je pak schopna třeba dvě hodiny tiše sedět poblíž a navlékat si korálky nebo něco šít.¹⁶

Již v tomto věku je Terezie schopna vyprávět krátké příběhy a někdy také imituje lidi, které potkala.¹⁷ V jednom dopise její matka píše:

Měla bys ji vidět, jak vypráví pohádky. Nikdy jsem neviděla nic tak roztomilého. Sama vynajde patřičný výraz a tón, ale hlavně je to tehdy, když povídá: „Ty plavovlasé děťátko, kde myslíš, že je Pán Bůh?“ Když dojde k tomu, že je

¹¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 8.

¹² Srov. tamtéž, str. 13-14.

¹³ Srov. tamtéž, str. 15.

¹⁴ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 25-28.

¹⁵ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 17.

¹⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 29.

¹⁷ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 16.

„nahore v modrém nebi“, obrátí zrak do výše s andělským výrazem. Nemůžeme se nabažit toho, že jí to dáváme opakovat, tak je to krásné!¹⁸

Můžeme zde postřehnout první náznaky vypravěčského talentu. Vzhledem ke vztahu ke kráse je pro nás také zajímavé vidět již v tomto období Tereziinu zálibu v procházkách přírodou, které rodina často koná.

Vzpomínám hlavně na nedělní procházky, kdy nás maminka vždycky doprovázela... Cítím ještě hluboké a *poetické* dojmy, které vyvstávaly v mé duši při pohledu na obilná pole, pestře posetá chrpami a polními květy. Již jsem milovala *dálky*... Prostor a obrovské jedle, jejichž větve se dotýkaly země, zanechávaly v mém srdci dojem, podobný dojmům, jaký pociťuji dnes, když vidím přírodu...¹⁹

Toto šťastné období však nemá dlouhé trvání. 28. srpna 1877 paní Martinová umírá na rakovinu prsu.²⁰ Terezie, která má v té době čtyři a půl roku, vše vnímá, ale prožívá v rozporu se svou citlivostí mlčky. „Nepamatuji se, že bych byla mnoho plakala, nemluvila jsem s nikým o hlubokých citech, které jsem zakoušela... Hleděla jsem a naslouchala mlčky...“²¹, napíše později. Zvenčí to tedy může vypadat, že smrt matky nijak zásadně neprožívá, opak je však pravdou. Důsledkem je změna Tereziina chování – z živého a veselého dítěte se stává plačtivé, bojácné.²²

Po Zéliině pohřbu následuje ještě jedna událost, která bude i později pro nejmladší Martinovou důležitá. Luisa Maraisová, služebná Martinových, lituje Celinu a Terezii, že už nemají matku. Dočká se rychlé reakce: Celina se vrhne k Marii a prohlásí za svou matku ji. Terezka sestru napodobí a za matku si vybírá Pavlínu.²³

1.3 Druhé období: Dětství a dospívání v Lisieux

Nedlouho po matčině pohřbu, v listopadu 1877, se rodina Martinových stěhuje do Lisieux.²⁴ Bydlí zde Guérinovi (Zéliin bratr Izidor, jeho žena a dvě dcery Jana a Marie), kteří tak budou moci Ludvíkovi pomáhat se starostí o dcery. Dům, kterému se říká Buissonnety a který budou v dalších letech obývat, vybral právě strýc Izidor.

¹⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 32.

¹⁹ Tamtéž, str. 32.

²⁰ Srov. MONGINOVÁ, H. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Str. 101, 118.

²¹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 34.

²² Srov. tamtéž, str. 37.

²³ Srov. tamtéž, str. 34-35.

²⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 25-26.

Ludvík, který prodal své hodinářství, se nyní v Belvederu²⁵ věnuje četbě, psaní či meditaci, anebo pracuje na zahradě.²⁶ Starost o domácnost převzala Marie, Pavlína jí pomáhá. Leonie je v penzionátě u benediktinek a Celina tam také bude docházet. Terezii zatím vyučují Marie a Pavlína doma.

Často chodí Terezie s otcem na procházku, na ryby, nebo navštěvují kostel.²⁷ Večer, zvláště v zimě, se rodina schází u krbu a Ludvík zpívá, recituje, nebo něco předčítá. Terezie tyto večery popisuje následně:

Jak to bylo sladké, když jsem se mohla po partii dámy posadit s Celinou tatínkovi na kolena... Zpíval svým krásným hlasem melodie, které plnily duši hlubokými myšlenkami... Nebo nás mírně houpal a recitoval básně, prodechnuté věčnými pravdami...²⁸

O nedělích chodívají Martinovi ke Guérinovým.²⁹ Strýček obvykle o něčem vypráví, což se Tereze líbí, ale když si ji někdy posadí na kolena a zpívá „strašným hlasem píseň o Modrovousovi“³⁰, nahání jí strach.

Po léta Terezka svému otci přednáší 1. ledna a v den jeho svátku, 25. srpna, verše napsané Pavlínou.³¹

1.3.1 Školní léta

V říjnu 1881 nastupuje ve věku osmi a půl roku do penzionátu benediktinek.³² Školu bude navštěvovat spolu s Celinou a sestřenicemi Janou a Marií. Později Terezie následujících pět let označí za nejsmutnější ve svém životě.³³ Krom aritmetiky a pravopisu se jí v učení daří (i díky dřívější přípravě Marie a Pavlínou).³⁴ Je nejlepší ve třídě. Příchod do školního kolektivu je pro ni ale těžký.

Ubohá květinka byla zvyklá zapouštět své křehké kořínky do *vybrané půdy*, učiněné zvláště pro ni. Proto se jí zdálo velice tvrdé, že byla mezi květinami všeho druhu,

²⁵ Podkroví Buissonnet. Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 52, pozn. 4.

²⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 26; 28-29.

²⁷ Srov. tamtéž, str. 30.

²⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 45.

²⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 30.

³⁰ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 45.

³¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 31.

³² Srov. tamtéž, str. 34.

³³ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 53.

³⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 34.

s kořeny často velmi málo jemnými, a že byla nucena nalézat mízu, potřebnou pro svou výživu, ve *společné půdě!*...³⁵

Krom toho si Terezka moc neumí hrát s dětmi svého věku.³⁶ Je šťastná, když je sama s Celinou, případně když je jen se sestřenkou Marií a může vybrat hru (pak si hrají na poustevníky). Ve škole se neumí zapojit do společných dětských aktivit, ale vymýšlí hru vlastní: spolu s dalšími děvčaty, která se k ní připojují, pochovávají mrtvé ptáčky, které našly pod stromy, a tvoří pro ně malý hřbitov.³⁷ Jindy zase vypráví historky:

Také jsem ráda vyprávěla historky, které jsem si vymýšlela, tak jak mi přicházely na mysl. Tehdy se mé družky tlačila kolem mne, a někdy se i velké žákyně přimísily do skupiny posluchačů. Tataž historka trvala několik dní, protože jsem si libovala v tom, že jsem stupňovala její zajímavost podle dojmů, jaké vyvolávala a jaké zračila ve tvářích mých družek.³⁸

Velmi bolestně prožívá odchod Pavlíny na Karmel.³⁹ Dozvídá se o něm vlastně mimochodem z rozhovoru Pavlíny a Marie, který zaslechne. Sestra jí pak vysvětluje život na Karmelu a Terezie v něm nachází poušť, na kterou se už dříve chtěla společně s ní ukrýt. Vnímá silně i Boží volání. Svěřuje se Pavlíně i matce Marii de Gonzague, převorce Karmelu v Lisieux. Obě vezmou její touhu a povolání vážně, musí však samozřejmě počkat, až bude starší. Pavlína definitivně odchází 2. října 1882. Devítiletá Terezka ztrácí svou „druhou matku“.

Přes možnost Pavlínu (nyní sestru Anežku od Ježíše) navštěvovat, nese ztrátu těžce.⁴⁰ V hovorně Karmelu, kam chodívá každý čtvrtek spolu se zbylými sestrami a sestřenicemi, se navíc téměř nedostane ke slovu, což její trápení ještě zvětšuje. Ke konci roku ji začíná často bolet hlava, ztrácí chuť k jídlu, špatně spí... Až nakonec 25. března 1883 (o velikonoční neděli) onemocní. Má horečku, blouzní, popadá ji třes, někdy přicházejí i silné motorické záchvaty. Přes to vše je 6. dubna ráno jakoby uzdravena, a může se účastnit Pavlíniny oblačky. Večer ale opět uléhá a příznaky se vrací. Nikdo neumí jasně určit, jakou nemoc Terezie má, natož jí pomoci. Celá rodina se modlí a nechávají sloužit mše svaté v kostele Panny Marie Vítězné v Paříži. Doufají v zázrak.

³⁵ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 53.

³⁶ Srov. tamtéž, str. 54-55.

³⁷ Srov. tamtéž, str. 80.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Srov. tamtéž, str. 58-60.

⁴⁰ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 37-40.

O svatodušní neděli 13. května Terezie jako obvykle leží v posteli v Mariině pokoji.⁴¹ Hlídá ji tentokrát Leonie, Marie na chvíli odešla do zahrady. Terezie začne (jako obvykle) volat „Mami, mami...“ Po chvíli přichází Marie a snaží se ji uklidnit. To se jí však nedaří, a tak se společně s Leonii a Celinou začnou modlit k Panně Marii, jejíž socha je v pokoji. Terezie později popisuje událost takto:

Když ubohá Terezka nenalézala žádnou pomoc na zemi, obrátila se také k nebeské Matce. Proslila ji z celého srdce, aby se nad ní ustrnula... Najednou se mi svatá Panna zjevila *krásná, tak krásná*, že jsem nikdy nic tak krásného neviděla. Její tvář dýchala dobrotou a nevýslovnou něhou. Ale co mi proniklo až do hloubi duše byl „*úchvatný úsměv svaté Panny*“. Tehdy všechny mé strasti zmizely, z víček mi vytryskly dvě velké slzy a stékaly mi tiše po lících. Ale byly to slzy nezkalené radosti... Ach, myslela jsem si, svatá Panna se na mne usmála, jak jsem šťastná...⁴²

Druhého dne se Terezie vrací k normálnímu životu. Zůstává ale nadále velmi citlivá a křehká. Rodina se snaží (i na doporučení lékaře) jednat s ní opatrně, aby se náhodou nemoc nevrátila.

Po prázdninách, kdy navštěvuje Alençon a postupně se setkává s tamními přáteli svého otce, nastupuje opět do školy, a to do třídy, kde probíhá příprava na první svaté přijímání.⁴³ Vydatná příprava je Terezii dávána i doma. Sestra Anežka každý týden posílá Terezce dopis a sestavuje pro ni knížku s každodenními oběťmi pro Ježíše a modlitbami. Marie se nejmladší sestře také věnuje. Velký den přichází 8. května 1884. Ve stejný den skládá Pavlína na Karmelu sliby.

Ve škole je Terezie stále nejlepší v katechismu a abbé Domin ji nazývá „svým malým církevním učitelem“⁴⁴. Krom toho jí jde velmi dobře dějepis a sloh. Její velkou zálibou je četba. „Jestli jsem si neuměla hrát, milovala jsem za to velmi četbu a čtením bych byla strávila celý svůj život,“⁴⁵ napíše později. Mezi jinými se setkává s vyprávěním o Janě z Arku. Když čte o této francouzské hrdince, chtěla by ji následovat, a to v ní nakonec vyústí v silnou touhu po svatosti.⁴⁶

⁴¹ Srov. tamtéž, str. 41-42.

⁴² TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 66.

⁴³ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 43-46.

⁴⁴ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 81.

⁴⁵ Tamtéž, str. 70.

⁴⁶ Srov. tamtéž, str. 71.

Při duchovní obnově v květnu 1885, kdy abbé Domin mluví v přednáškách o smrtelném hříchu a smrti,⁴⁷ Terezii „přepadla hrozná nemoc skrupulí“⁴⁸. Denně se pak se svými myšlenkami svěřuje Marii. Koncem školního roku Celina končí svá studia v penzionátě.⁴⁹ Terezie, která zde zůstala sama, trpí často bolestmi hlavy. V březnu 1886 nakonec odchází z penzionátu i ona, a začíná mít soukromé vyučování u paní Popinau, která bydlí nedaleko Guérinových. Když 15. října 1886 odchází na Karmel i Marie, Terezie přichází o svou velkou oporu.⁵⁰ Zůstává na skrupule, kterými stále velmi trpí, sama. Nakonec se obrací s modlitbou ke svým zemřelým bratrům a sestřím.

Protože jsem se už nemohla svěřovat Marii, obrátila jsem se k nebi. Obrátila jsem se na čtyři andělky, kteří mě tam předešli. Myslela jsem totiž, že tyto nevinné duše nepoznaly zmatky ani strach, a proto snad mají soucit se svou ubohou sestřičkou, která trpí na zemi. [...] Odpověď nenechala na sebe čekat. Záhy zaplavily mou duši slastiplné vlny *pokoje* a já jsem pochopila, že jsem-li milována na zemi, jsem milována také v nebi...⁵¹

1.3.2 Vánoční milost

Ze skrupulí je uzdravena, zůstává však stále její přecitlivělost, s níž si sama nedokáže poradit:

Byla jsem opravdu nesnesitelná se svou přecitlivělostí. Takto když se mi stalo, že jsem nechtíc nějak ublížila někomu, koho jsem měla ráda, tu místo abych se přes to přenesla a *neplakala*, *lkala jsem* jako Magdalena. [...] Když jsem se pak začala utěšovat pro věc samotnou, *plakala jsem* proto, že jsem *předtím plakala*. Veškeré rozumování bylo zbytečné a nemohla jsem dospět k tomu, abych napravila tuto ošklivou chybu.⁵²

Zlom přichází o vánoční noci roku 1886.⁵³ U Martinových je zvykem, že si děti v tento den dají střevice do krbu, a pak v nich objeví dárky. Když se rodina vrací z půlnoční mše, Ludvík, který je již unavený, uvidí v krbu střevice a poznamená, že je to už tento rok našťestí naposledy. Terezie, která zrovna vystupuje po schodech, otce slyší. Místo toho,

⁴⁷ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 48.

⁴⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 84.

⁴⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 50-51.

⁵⁰ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 87-88; 92.

⁵¹ Tamtéž, str. 92.

⁵² Tamtéž, str. 93.

⁵³ Srov. tamtéž, str. 95-96.

aby následoval pláč, však Tereška (k úžasu Celiny) spolkne slzy, seběhne po schodech a radostně začne vytahovat dárky.

Tvářila jsem se šťastně jako královna. Tatínek se smál, znovu se rozveselil, a Celina myslela, že *sní!*... Naštěstí to byla sladká skutečnost, malá Tereška opět našla duševní sílu, kterou pozbyla, když jí bylo čtyři a půl roku, a měla si ji zachovat už navždy!⁵⁴

V jediné chvíli se odehrála obrovská proměna. Terezie dospěla, byla zbavena své přecitlivělosti. Píše také: „od oné požehnané noci jsem nebyla poražena v žádném boji, ale naopak, kráčela jsem od vítězství k vítězství a začala jsem takřka „běžet jako obr!...“⁵⁵ Celou událost zaznamenává o devět let později, a tak již může posoudit, že se nejednalo o něco chvilkového, ale vidí i její dopad na svůj další život.⁵⁶ Její význam osvětluje také v dopise z listopadu 1896 jednomu ze svých duchovních bratrů, který se domníval, že toho dne obdržela své povolání.⁵⁷ Terezie to vyvrací, ale zároveň ukazuje, že pro její povolání byla tato událost zásadní. Bez ní by nebyla schopna odejít na Karmel tak brzy.

1.4 Třetí období

Vánoční noc roku 1886 je začátkem třetího období Tereziina života, které je podle ní: „nejkrásnější ze všech, nejplnější nebeských milostí“⁵⁸.

Terezii je čtrnáct let. Rozvíjí se fyzicky, citově i intelektuálně.⁵⁹ „Můj duch, oproštěn od svých skrupulí a od přemrštěné citlivosti, se rozvíjel. Vždy jsem milovala to, co bylo velké, krásné. Ale v té době mě popadla svrchovaná touha po *vědění*.“⁶⁰ Zajímá se především o historii a přírodní vědy. Celina, která chodí na hodiny kreslení, jí předává své zkušenosti. I její vztah se sestrou se vyvíjí – díky proměně, která se udála o Vánocích, se sbližují, stávají se důvěřnicemi.

Roste i Tereziina láska k Bohu, která dostává nový odstín: touhu získávat pro něj hříšníky, zachraňovat duše.⁶¹ Toho roku je ve Francii velká aféra ohledně Henriho

⁵⁴ Tamtéž, str. 96.

⁵⁵ Tamtéž, str. 95.

⁵⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 54.

⁵⁷ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 201, str. 266-267.

⁵⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 96.

⁵⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 56-58.

⁶⁰ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 98-99.

⁶¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 59-60.

Pranziniho, který zabil dvě ženy a dítě. Terezie se rozhodne jej zachránit. Modlí se, obětuje, dává za něj prostřednictvím Celiny sloužit mše. Když si den po popravě přečte v novinách, že si odsouzený před smrtí vyžádal kříž a dvakrát jej políbil, bere to jako znamení lítosti, o které dříve pro svou útěchu prosila Ježíše. Bůh ji vyslyšel. Přijímá Pranziniho jako své „první dítě“ a je upevněna v rozhodnutí vstoupit na Karmel, aby se zde modlila za hříšníky.

1.4.1 Cesta na Karmel

Touha po Karmelu, kterou v sobě již dlouho nese, nabyla na intenzitě. „Boží volání bylo tak naléhavé, že i kdybych byla musela *projít plameny*, byla bych to udělala z věrnosti k Ježíši...“⁶², napíše později. Chtěla by vstoupit 25. prosince 1887, tedy na první výročí přijetí Vánoční milosti.⁶³ O svatodušní neděli (29. května) podniká první krok – prosí o svolení svého otce. Ludvík namítá, že je na to ještě hodně mladá, ona jej však přesvědčí a získá jeho souhlas.

V říjnu prosí o dovolení strýce Izidora, který nejprve chce, aby počkala alespoň do sedmnácti let, po přímluvě sestry Anežky však také svolí.⁶⁴ Další překážkou je nesouhlas superiora Karmelu, P. Delatroëtta. Nechce dovolit její vstup dříve, než dovrší 21 let, leda by dostala svolení od biskupa. Terezie tedy spolu se svým otcem navštěvuje v Bayeux monsignora Hugonina. Ten je vyslechne, ale rozhodne se dát jim odpověď až během pouti do Říma, které se mají zúčastnit.

Celá pouť má být slavnostně zahájena 6. listopadu první společnou mší svatou v bazilice na Montmartru, Martinovi (Ludvík, Terezie a Celina) však vyjíždějí z Lisieux již o dva dny dříve, aby si prohlédli Paříž.⁶⁵ Vlák s poutníky pak odjíždí do Itálie v pondělí 7. listopadu ráno. Během cesty vlakem Terezie obdivuje krásu Švýcarské přírody.⁶⁶ Cesta pokračuje návštěvou několika italských měst, kde může shlédnout nejrůznější díla architektury a umění. První je Milán, následuje návštěva Benátek, které v dopise své sestřenici Marii Guérinové Terezie popisuje jako „něco úžasného“⁶⁷. Podle Autobiografických spisů se však zdá, že v ní zanechaly smutný dojem. Dále poutníci pokračují přes Padovu, Bolognu a Loreto až do Říma, cíle jejich cesty.

⁶² TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 103.

⁶³ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 61.

⁶⁴ Srov. tamtéž, str. 62-65.

⁶⁵ Srov. tamtéž, str. 66-67.

⁶⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 121-126.

⁶⁷ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 31 A, str. 39.

Následuje několik dní prohlídek různých památek, z nichž Terezie později zmíní jen některé. První z nich je Koloseum, kde spolu s Celinou během prohlídky nepozorovaně přeskočí zábrany a po troskách slezou až do arény, aby políbily půdu, na níž umírali mučedníci.⁶⁸ Dále na Terezii zapůsobí katakomby a kostel svaté Cecílie. Zde má počátek její vztah k této svätici. Když jdou do kostela svaté Anežky, je to pro ni naopak jako „navštívít přítelkyni z dětství v jejím domě“⁶⁹.

V neděli 20. listopadu přichází vrchol pouti – mše svatá s papežem Lvem XIII. a následná audience.⁷⁰ Poutníci postupně předstupují před papeže a odnášejí si jeho požehnání. Ze začátku s ním smí i krátce promluvit, protože se ale audience protahuje, přijde pokyn, aby další přicházející již nemluvili. Přesto se Terezie, když na ni přijde řada, odváží svätého otce poprosit, aby jí dal svolení ke vstupu na Karmel v patnácti letech. Lev XIII. jí nejdříve řekne, aby udělala to, co jí řeknou představení. Když dále naléhá, dostane odpověď, že vstoupí „bude-li to Pán Bůh chtít“⁷¹. Než stihne Terezka pokračovat, odvádí ji příslušníci švýcarské gardy. Nezískala rozhodnutí, po kterém toužila. Ludvík nachází svou dceru v slzách. Je to pro ni neúspěch, těžká zkouška. Vidíme to i v dopisu, který v den audience píše sestřám na Karmel.⁷²

Pout' však pokračuje dál.⁷³ Sestry Martinovy navštívují Neapol a Pompeje. 24. listopadu celá výprava opouští Řím a směřuje přes Assisi, Florencii, Pisu, Janov a další města do Paříže. Terezii občas svitne naděje, že její cesta přece jen neskončí fiaskem (poutníci, kteří se dozvěděli, o co papeže prosila, reagují na věc spíše pozitivně než s odporem; P. Révérony, generální vikář v Bayeux, se za ni chce přimluvit u biskupa), nic ale není vyhráno.

Do Lisieux se Martinovi vrací 2. prosince.⁷⁴ Následující den navštívují Karmel a začíná poslední etapa diplomatických bojů. Karmelitky se snaží přesvědčit superiora, Terezie píše dopis monsignoru Hugoninovi⁷⁵ a připomíná P. Révéronymu jeho slib přimluvit se za ni⁷⁶. Vánoce, které si tak moc přála slavit na Karmelu, však nakonec musí strávit ještě doma.

⁶⁸ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 127-129.

⁶⁹ Tamtéž, str. 129.

⁷⁰ Srov. tamtéž, str. 129-133.

⁷¹ Tamtéž, str. 132.

⁷² Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 36, str. 43-44.

⁷³ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 135-138.

⁷⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 72-73.

⁷⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 38 B, str. 46.

⁷⁶ Srov. tamtéž, DT 39, str. 47.

Kladnou odpověď dostává až 1. ledna.⁷⁷ Matka Marie de Gonzague jí v dopisu oznamuje, že 28. prosince obdržela svolení, aby o Tereziině vstupu rozhodla ona sama, a že tedy smí vstoupit, ale až po postní době. Musí počkat další tři měsíce, což je pro ni těžké (o to těžší, že teď odpor přichází ze strany, ze které jej nečekala), i tento čas se však snaží co nejlépe využít.⁷⁸

1.4.2 Na Karmelu

„Tři měsíce uběhnou velmi rychle. Konečně nadešel okamžik, tak horoucně vytoužený.“⁷⁹ Terezie vstupuje na Karmel v Lisieux v pondělí 9. dubna 1888. Stráví zde zbytek svého života. (Pro větší přehlednost následující léta rozdělíme ještě na tři menší podkapitoly.)

1.4.2.1 První roky

Po prvních šesti měsících, při kterých se postulanka seznamuje s pravidly a zvyky klášterního života,⁸⁰ by měla následovat obláčka. Ta je však v Tereziině případě z důvodu nastupující nemoci pana Martina odložena.⁸¹ Nakonec tato událost připadne na 10. ledna. Terezie vychází z klauzury do kaple, setkává se se svým otcem, který „nikdy nebyl krásnější, důstojnější“⁸², a následuje obřad vedený monsignorem Hugoninem. Pak se opět vrací do klauzury. Velikou radost jí udělá sních, který mezi tím napadl a který bere jako pozornost od svého snoubence.⁸³ Od tohoto dne ke svému řeholnímu jménu „Terezie od Dítěte Ježíše“ připojuje „a svatě Tváře“.⁸⁴ Během předešlých měsíců se prohloubila její úcta ke Kristově skryté a trpící Tváři.⁸⁵ Touží se mu podobat v jeho skrytosti i v přijímání utrpení, a tak v souvislosti s tím také rozšiřuje své jméno.

Nemoc pana Martina se dále rozvíjí, až je nakonec v únoru 1889 umístěn do ústavu Dobrého Spasitele pro slabomyslné v Caen.⁸⁶ Stráví zde následující tři roky. Je to těžká zkouška i pro jeho dcery.⁸⁷

⁷⁷ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 73-74.

⁷⁸ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 140-141.

⁷⁹ Tamtéž, str. 141.

⁸⁰ Krátce k dennímu programu a fungování Karmelu v té době viz: GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 80.

⁸¹ Srov. tamtéž, str. 83-86.

⁸² TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 149.

⁸³ Srov. tamtéž, str. 149-150.

⁸⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 89.

⁸⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 147.

⁸⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 91-92.

⁸⁷ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 150-151.

Noviciát, po němž následuje profese, trvá obvykle jeden rok.⁸⁸ Terezii je však řečeno, že má s žádostí o složení slibů počkat ještě osm měsíců, protože otec superior by mohl být proti. Je pro ni těžké přijmout další odklad.⁸⁹ Nakonec se ale i takto vzniklý čas rozhodne využít, aby si symbolicky „zhotovila krásné šaty, obohacené diamanty“⁹⁰, tedy aby se na onen krok ještě lépe připravila a ozdobila ctnostmi. Po uplynutí této doby už jí nejsou kladeny žádné další překážky.

Profese je stanovena na 8. září (1890). Při desetidenních duchovních cvičeních, která jí předcházejí, prožívá Terezie velkou vyprahlost a zmatek.⁹¹ V dopisech sestře Anežce od Ježíše píše, že ji Ježíš zavedl do podzemí.⁹² Poslední večer exercicií má velké pochybnosti o svém povolání.⁹³ Obavy svěřuje novicmistrové a matce Marii de Gonzague, které ji uklidní. Následující ráno se cítí „zaplavena řekou pokoje“⁹⁴. V tomto duchu se nese také složení slibů a celý zbytek dne. Když se později, 24. září, koná vnější obřad kladení závoje, je naopak celý den „zahalen závojem slz“⁹⁵. Pláče kvůli nepřítomnosti svého otce, ve kterou přes postup jeho nemoci doufala, duchovního otce P. Pichona, který je v Kanadě, i monsignora Hugonina, jenž onemocněl.⁹⁶

Dalším důležitým milníkem v Tereziině životě se stanou exercicie konané 8.-15. října roku 1891.⁹⁷ Obvykle duchovní cvičení prožívá bolestně, tentokrát tomu však bude jinak. Domluvený exercitátor nemůže přijet a jako náhradu za sebe posílá otce Alexise Proua. Většina karmelitek s ním není spokojena (chodívá kázat pro velká shromáždění, a tak nepředpokládají, že by byl schopen oslovit je), Terezii se však od něj dostane důležitého povzbuzení.

Řekla jsem málo slov, ale byla jsem podivuhodně pochopena, ano *rozluštěna*... Má duše byla jako kniha, ve které otec četl lépe než já sama... Spustil mě s plnými plachtami na vlny *důvěry a lásky*, které mě tak silně přitahovaly, ale po kterých jsem se neopovažovala plout... Řekl mi, že *mé chyby nezarmucují Pána Boha*. Jako jeho zástupce mi na jeho místě říká, že je Pán Bůh se mnou velmi spokojen. Jak jsem byla

⁸⁸ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 95.

⁸⁹ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 151-152.

⁹⁰ Tamtéž, str. 152.

⁹¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 99.

⁹² Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 110, str. 130-131; DT 112, str. 132-133; DT 115, str. 135.

⁹³ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 158.

⁹⁴ Tamtéž, str. 158.

⁹⁵ Tamtéž, str. 159.

⁹⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 100-101.

⁹⁷ Srov. tamtéž, str. 105-106.

šťastná, když jsem slyšela tato útěšná slova!... Nikdy jsem neslyšela, že chyby nemusí zarmucovat Pána Boha. Toto ujištění mě zaplavilo radostí, způsobilo, že trpělivě snáším vyhnání života...⁹⁸

Při rozhovoru s exercitátorem je rychle pochopena a upevněna ve svém směřování, jež se vymyká úzkostlivému ovzduší Karmelu. Nyní ví, že se může odvážit „plout po vlnách důvěry a lásky“.

1.4.2.2 Za převorátu matky Anežky od Ježíše

20. února 1893 se sestra Anežka od Ježíše stává novou převorkou.⁹⁹ Matka Marie de Gonzague, která tentokrát nemohla být zvolena, je podle zvyku ustanovena novicmistrovou. Terezie jí má s formací sester pomáhat. Krom této nové úlohy je také pověřena službou malování a začíná pro komunitu skládat básně a divadelní hry, protože Matka Anežka, která pro klášter dosud psala, musí dát přednost jiným povinnostem. Pro Terezii je to splněním tužeb, u kterých ani nečekala, že by je Bůh chtěl naplnit.

Dobrý Bůh mi ukázal totéž milosrdenství, jaké ukázal králi Šalomounovi. Nechtěl, abych měla jedinou touhu, která by nebyla splněna. [...] Na vás, má milovaná matko, jsem vždycky hleděla jako na svůj *ideál*. Toužila jsem se vám ve všem podobat. Když jsem viděla, jak krásně malujete a skládáte úchvatné básně, říkala jsem si: „Jak bych byla šťastná, kdybych mohla malovat, kdybych uměla vyjádřit své myšlenky ve verších a prokazovat tolik dobra duším...“ Nebyla bych chtěla *prosit* o tyto přirozené dary a mé touhy zůstaly ukryty v hloubi mého *srdce*. [...] K velikému údivu sester mi uložili malovat a Pán Bůh dovolil, abych uměla těžit z lekcí, které mi dávala má milovaná matka... Chtěl také, abych mohla podle jejího příkladu skládat básně a psát divadelní hry, které byly shledány pěknými...¹⁰⁰

Krom menších obrázků a malování na plátno se pouští do fresky: maluje stěnu na níž je v oratoři nemocných umístěn svatostánek. Okolo svatostánku zobrazí dvanáct andílků a tři děti, přičemž dítě, které drží v rukou lyru a květiny a spí, znázorňuje Terezii, která často usíná při modlitbě.¹⁰¹ První báseň složila už na začátku února na žádost sestry

⁹⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 165.

⁹⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 112-114

¹⁰⁰ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 166-167.

¹⁰¹ Viz Obrazová příloha, obr. č. 1 a 2.

Terezie od svatého Augustýna,¹⁰² další přijde až o rok později,¹⁰³ mezi tím ale také vznikne první z jejích divadelních her.¹⁰⁴

29. července 1894 umírá pan Martin.¹⁰⁵ Nedlouho poté Terezie spontánně píše báseň,¹⁰⁶ ve které vzpomíná na svého otce, připomíná mu jeho vztah ke svým sestřím (každé je věnována jedna sloka) i k ní samé (tři sloky) a vše uzavírá popisem jeho utrpení a nynějšího oslavení v nebi.¹⁰⁷ Je to první báseň, kterou píše sama pro sebe.

Celina, která doprovázela svého otce v posledních letech života, nyní žádá, aby také mohla vstoupit na Karmel.¹⁰⁸ Naskýtají se otázky, zda by vstup čtvrté sestry nebyl proti řeholi, nebo jestli by to nebylo v neprospěch komunity. Sestra Amáta od Ježíše nechce, aby přišla „umělkyně pro komunitu neužitečná“¹⁰⁹. Ani u strýce Isidora a sestřenice Jany nenachází podporu. Překážky však nakonec padnou, a tak i ona přichází na Karmel v Lisieux, a to 14. září 1894. Terezii se plní další z jejích velkých přání.¹¹⁰ Do kláštera si Celina se svolením matky Anežky od Ježíše přináší fotoaparát, na který bude od nynějška zachycovat různé okamžiky karmelského života.¹¹¹ I díky tomu pro nás zůstala uchována Tereziina podoba.

Koncem roku 1894 a začátkem roku 1895 objevuje Terezie „malou cestu“.¹¹² Touží být svatou, ale zároveň vidí mezi sebou a světci obrovské rozdíly, naráží na své limity... Plně si uvědomuje, že se v některých věcech nedokáže změnit a nemůže dosáhnout tehdejšího ideálu svatosti, přesto se nevzdává. Hledá v Písmu cestu, kterou by se rychle a snadno dostala do nebe, až ji nakonec opravdu nalézá. Místo toho, aby se snažila růst, přijímá svou maličkost, svou slabost, a chce se nechat do nebe vynést v Ježíšově náruči.¹¹³

Na konci ledna 1895 začíná Terezie na žádost matky Anežky sepisovat své vzpomínky na dětství.¹¹⁴ (Tento text se později stane Rukopisem A jejích

¹⁰² Viz TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. BT 1, str. 17-18.

¹⁰³ Viz tamtéž, BT 2, str. 19.

¹⁰⁴ Viz tamtéž, ZR 1, str. 177-206.

¹⁰⁵ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 120.

¹⁰⁶ Báseň Modlitba dítěte jednoho Světce, viz TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. BT 8, str. 33-35.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, str. 370.

¹⁰⁸ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 121-122.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 121.

¹¹⁰ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 168-169.

¹¹¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 124.

¹¹² Srov. tamtéž, str. 125-127., PHILIPPE, J. *Cesta důvery a lásky*. Str. 23-33.

¹¹³ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 201-202.

¹¹⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 130-132.

autobiografických spisů.) Pokračuje také v psaní básní a her pro komunitu.¹¹⁵ 26. února během čtyřicetihodinové adorace před začátkem postní doby spontánně složí báseň *Žít z lásky*¹¹⁶, která vyjadřuje celou škálu toho, co pro ni znamená milovat¹¹⁷, a kterou bychom mohli nazvat vrcholem její poezie¹¹⁸.

Na slavnost Nejsvětější Trojice, 9. června, dostává nápad nabídnout se jako oběť milosrdné Lásce.¹¹⁹ Když jsou duše, které se nabízejí za oběť Boží spravedlnosti, měla by jeho milosrdná láska, která touží zapalovat duše, přijít zkrátka?¹²⁰ Získává povolení od matky Anežky, sepisuje úkon obětování¹²¹, a společně s Celinou se 11. června obětuje jako celopal milosrdné Lásce. Postupně přivede k tomuto úkonu i několik dalších sester a získává pro něj schválení církve.

V říjnu se plní další její velká touha.¹²² Chtěla mít bratra, který by se stal knězem, oba její bratři však zemřeli ještě předtím, než se narodila. Nyní je matkou Anežkou pověřena, aby byla duchovní sestrou seminaristovi Maurici Bellièrovi, který žádal o sestru, jež by se modlila a obětovala za něj i jeho budoucí misijní působení. Pro Terezii je to naprosto nečekané, o to větší je však její radost:

Moje matko, bylo by nemožné vylíčit vám mé štěstí. Nečekané splnění mé touhy vyvolalo v mém srdci radost, kterou nazvu dětskou. Neboť se musím vrátit až do svého dětství, abych našla vzpomínku na radosti, které jsou tak živé, že je duše příliš maličká, než aby je mohla pojmout. Od těch let jsem nikdy nezakusila štěstí tohoto druhu. Cítila jsem, že v tomto ohledu je má duše nová. Bylo to, jako by se byl někdo poprvé dotkl hudebních strun, které dosud zůstávaly v zapomenutí.¹²³

Krom toho, že se za tohoto seminaristu modlí a obětuje, vymění si s ním později i několik dopisů,¹²⁴ v nichž jej bude různými způsoby podporovat a zároveň mu ukazovat svou malou cestu.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, str. 132.

¹¹⁶ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 17, str. 15-20.

¹¹⁷ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 376.

¹¹⁸ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. Str. 15.

¹¹⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 133-135.

¹²⁰ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 171-172.

¹²¹ Viz tamtéž, str. 256-258.

¹²² Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 135-136.

¹²³ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 242.

¹²⁴ První dopis tomuto bratrovi, který se po nástupu k vojenské službě na dlouho odmlčel, píše až v říjnu 1896 (viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 198, str. 261-262.). Bude následovat deset dalších.

1.4.2.3 Nový převorát matky Marie de Gonzague, Tereziina nemoc a smrt

V březnu 1896 je převorkou zvolena matka Marie de Gonzague.¹²⁵ Krom toho si ponechává i funkci novicmistrové. Terezie zůstává její pomocnicí. Každý den se odpoledne na půl hodiny setkává s novickami, a vysvětluje jim pravidla a zvyky života na Karmelu. Umí sestry zaujmout a zároveň jim věci dobře přiblížit skrz vyprávění příběhů a různá přirovnání. Z poznámek Celiny a Marie od Nejsvětější Trojice můžeme zmínit například přirovnání lásky Nejsvětější Trojice ke kaleidoskopu, nebo slepici a kuřátka jako symbol lásky Boha Otce. Terezie se také dokáže přizpůsobit jednotlivým sestrám – ví kdy být přísná a neuhnout, a kdy se naopak přiznat ke stejným slabostem, které prožívají ony.¹²⁶ Tuto schopnost můžeme ilustrovat například jedním dopisem adresovaným sestře Marii od Nejsvětější Trojice¹²⁷, která si při pěstování ctností pomáhala obrazy různých her, kterými chtěla dělat radost Dítěti Ježíši. Terezie reaguje na příhodu, kdy se na Karmel mezi vánočními ozdobami dostala káča. Krom sestry Marie tuto hračku nikdo neznal, ona se jí ale s radostí ujala a všem předváděla, jak se používá. V dopise cituje Mariinu reakci a zároveň ji zve, aby byla káčou točící se pro Ježíše.

V noci z 2. na 3. dubna (ze Zeleného čtvrtku na Velký pátek) Terezie poprvé chrlí krev, což se opakuje i následující noc.¹²⁸ Tuší, že brzy zemře, a má z toho radost, těší se na nebe. Brzy nato ale přichází noc víry.

Měla jsem tehdy *víru* tak živou, tak jasnou, že celým mým štěstím byla myšlenka na nebe. Nemohla jsem věřit, že jsou bezbožníci, kteří nemají víru. [...] V tak radostných dnech velikonoční doby mi dal Ježíš pocítit, že opravdu existují duše, které nemají víru, [...] Dopustil, že má duše byla zachváčena nejhustší temnotou a že myšlenka na nebe, pro mne tak sladká, je mi už jen příležitostí k boji a trýzni...¹²⁹

Od dětství žila v přesvědčení, že existuje nebe, do kterého jednou odejde také ona, ale teď se toto vědomí úplně vytratilo. Později napíše: „mlhy, které mě obklopují, náhle houstnou, vnikají do mé duše, a tak ji zahalují, že už není možné nalézt v ní tak sladký obraz mé vlasti. Všechno zmizelo!“¹³⁰ Temnoty jí budou provázet až do smrti, pro většinu ostatních sester však zůstanou skryty.¹³¹ V jejích básních se začínají objevovat temnější

¹²⁵ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 140-144.

¹²⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 230-231.

¹²⁷ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 212, str. 276-277.

¹²⁸ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 144-147.

¹²⁹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 205.

¹³⁰ Tamtéž, str. 206.

¹³¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 148-149.

místa¹³², přesto si zachovávají podobný ráz jako dříve a sestry ani z nich nic nepoznají. Tuto skutečnost Terezie komentuje následně:

Má milovaná matko, snad se vám zdá, že svou zkoušku přeháním. Skutečně, jestli soudíte podle básní, které jsem letos složila, musím vám připadat jako duše plná útěchy, před níž se závoj víry téměř roztrhl. A přece... Pro mne už to není závoj, je to zeď, která se tyčí až k nebesům a zakrývá hvězdnatou oblohu. Když zpívám o štěstí nebe, o věčném vlastnění Boha, nepociťuji z toho žádnou radost, neboť zpívám jednoduše o tom, co CHCI VĚŘIT.¹³³

Na konci května dostává druhého duchovního bratra, Adolfa Roullanda, který má být brzy vysvěcen na kněze a pak odjet na misie do Číny.¹³⁴ Terezie mu přes matku Marii de Gonzague daruje korporál, purifikatorium a palu¹³⁵ k jeho primici.¹³⁶ V červenci se spolu setkají, když přijde na Karmel v Lisieux sloužit mši svatou. Později si vymění své fotografie, což je něco výjimečného, protože nebylo běžné, aby karmelitka měla fotografii kohokoliv.¹³⁷ I s tímto bratrem si Terezie bude dopisovat, pošle mu výbor ze své poezie a inspirována jejich nadcházející spoluprací také jednu báseň napíše¹³⁸.

Na začátku září koná jako každý rok soukromé exercicie, a během nich se jí dostane světla ohledně jejího povolání.¹³⁹ Je karmelitkou, a tedy zároveň s tím Ježíšovou snoubenkou a matkou duší, ale to jí nestačí. „Cítím, že jsem povolána být *válečníkem, knězem, apoštolem, učitelem, mučedníkem*,“¹⁴⁰ napíše. Hledá v Písmu svatém a jako odpověď nachází 12. a 13. kapitolu Prvního listu Korint'ánům. Čte zde, že církev se skládá z různých údů a všichni nemohou být apoštoly nebo proroky, což ji nijak neuspokojí, ale řešení nalézá, když Pavel představuje lásku jako „mnohem vzácnější cestu“ (1Kor 12,31).

Láska mi dala klíč k mému *povolání*. Pochopila jsem, že má-li církev tělo, složené z různých údů, nechybí jí ten nejpotřebnější, nejušlechtilejší. Pochopila jsem, že *církev má srdce* a že toto srdce HOŘÍ LÁSKOU. Pochopila jsem, že jenom *láska* udržuje údy církve v činnosti. [...] že *láska v sobě obsahuje všechna povolání, že*

¹³² Srov. např. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 30, str. 39-40.

¹³³ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 207-208.

¹³⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 149-150.

¹³⁵ Viz Obrazová příloha, obr. č. 3.

¹³⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 189, str. 244-245.

¹³⁷ Srov. tamtéž, DT 193, str. 253-255.

¹³⁸ Jedná se o báseň Panně Marii Vítězné, Královně panen, apoštolů a mučedníků. Viz TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. BT 35, str. 112-113.

¹³⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 154-158. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 186-188.

¹⁴⁰ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 186.

láska je všechno, že objímá všechny doby a všechna místa..., jedním slovem, ŽE JE VĚČNÁ!... [...] Ano, nalezla jsem své místo v církvi, a toto místo jsi mi dal ty, můj Bože!... V srdci své Matky církve budu *láskou*... Tak budu vším... Takto se splní můj sen!!!...¹⁴¹

V průběhu duchovních cvičení svůj poslední objev spolu s dalšími myšlenkami sepíše do textu adresovaného Ježíši, který věnuje sestře Marii od Nejsvětějšího srdce, jež ji žádala o popis její nauky¹⁴². Do těchto stránek ji ještě uvede dopisem¹⁴³ adresovaným přímo jí. Marie ale vše dobře nepochopí, a tak jí Terezie píše ještě jeden dopis¹⁴⁴, v němž některé myšlenky dále vysvětluje. V těchto třech textech je velmi komplexně zachycena Tereziina malá cesta¹⁴⁵. První dva z nich budou později zařazeny do autobiografických spisů jako Rukopis B.

Tereziino zdraví se postupně zhoršuje. V listopadu se přemýšlí o jejím odjezdu na Karmel v Tonkinu, ale začne znovu kašlat, a tak je od tohoto nápadu upuštěno.¹⁴⁶ V lednu až březnu 1897 při různých příležitostech vyjadřuje předtuchu, že její „běh zde na zemi nebude dlouhý“¹⁴⁷. Přicházejí zažívací potíže, horečky, zvracení, bolest na hrudi, a ke kašli se přidává i vykašlávání krve.¹⁴⁸ Postupně se stahuje ze společných modliteb i dalších částí života komunity, až je 18. května zproštěna všech zaměstnání.

I nyní pokračuje v psaní básní.¹⁴⁹ Na žádost matky Henriety z Karmelu v Paříži, která o ní slyšela a chce prověřit její básnické kvality, píše báseň *Opadaná růže*¹⁵⁰. Sestře se báseň líbí, ale není spokojená s koncem – podle ní by měl Bůh po smrti posbírat opadané okvětní plátky a znovu z nich vytvořit růži. Terezie však trvá na svém: „Mojí touhou je zůstat navždy opadaná, abych potěšila Pána Boha. Tečka, to je vše!“¹⁵¹ Během května vzniká i její poslední velká báseň, *Proč miluji tě, Maria*¹⁵², v níž ve dvaceti pěti slokách vyjadřuje svůj vztah k Panně Marii a popisuje tajemství jejího života tak, jak je nachází v evangeliích. Na rozdíl od různých kazatelů, jejichž kázání během života vyslechla, si nechce nic vymýšlet a chce ukázat Marii „napodobitelnou a spíš Matku než

¹⁴¹ Tamtéž, str. 188.

¹⁴² Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 196, str. 258, pozn. 2.

¹⁴³ Srov. tamtéž, DT 196, str. 256-258.

¹⁴⁴ Viz tamtéž, DT 197, str. 259-260.

¹⁴⁵ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 158

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, str. 159.

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 161.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, str. 164.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, str. 167-169.

¹⁵⁰ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 51, str. 67-69.

¹⁵¹ GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 168.

¹⁵² VIZ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 54, str. 77-80.

Královnu¹⁵³. V tomto období také znovu pročítá své básně a divadelní hry. Uvědomuje si, že mohou být pro druhé užitečné, a tak některé opisuje a posílá svým duchovním bratrům, Guérinovým nebo do jiných klášterů.

Na začátku června matka Anežka, jež si konečně uvědomila vážnost situace, spravuje matku Marii de Gonzague o sešitech vzpomínek na dětství, které pro ni její sestra dříve napsala, a navrhuje požádat Terezii, aby sepsala něco podobného o svém řeholním životě.¹⁵⁴ A tak Terezie během následujícího měsíce v textu adresovaném matce Marii de Gonzague dokončuje „opěvování Pánova milosrdenství“¹⁵⁵ ve svém životě. Píše až do 8. července, kdy už je jí zatěžko udržet i malou tužku, kterou začala používat, když neudržela násadku.¹⁵⁶ 37 popsaných stránek bude později zahrnuto do jejích autobiografických spisů jako poslední část, Rukopis C.

V červenci je přenesena do pokoje nemocných.¹⁵⁷ Ač myslela, že toho již není schopna, skládá v noci z 12. na 13. července své poslední verše¹⁵⁸. Když se její stav na chvíli zlepšil a je schopná udržet tužku, píše dopisy na rozloučenou.¹⁵⁹ Poslední dopis od ní dostávají například o. Roulland¹⁶⁰ nebo Leonie¹⁶¹. Výjimkou bude abbé Bellière, který těžce nesl nadcházející ztrátu své sestry. Po dopisu z 13. července¹⁶², který byl zřejmě také zamýšlen jako poslední, obdrží ještě tři další¹⁶³, v nichž se ho bude Terezie snažit uklidnit a uvést na svou malou cestu. Krom toho mu daruje vůbec poslední obrázek, který namalovala, s krátkým textem a věnováním.¹⁶⁴

Matka Anežka uvažuje, co napsat do oběžníku, který se po smrti některé ze sester posílá do dalších klášterů, a napadne ji využít pro něj Tereziiny rukopisy.¹⁶⁵ Nemocná souhlasí a dává sestře volnost pro provedení potřebných úprav. Tuší, že její sešitky mohou lidem přinést mnoho dobrého.

¹⁵³ GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 169.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, str. 170-172.

¹⁵⁵ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 199.

¹⁵⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 175, 178.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, str. 176.

¹⁵⁸ Jedná se o jednu sloku o osmi verších začínající slovy „Ty, který víš, jak nicotné jsem dítě“ na stejnou melodii jako báseň *Žít z lásky*. Sestra Marie od Eucharistie ji bude zpívat 16. července při Tereziině svatém přijímání. Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. DB 8, str. 167, 419.

¹⁵⁹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 180-181.

¹⁶⁰ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 254, str. 324-325

¹⁶¹ Viz tamtéž, DT 257, str. 328.

¹⁶² Srov. tamtéž, DT 253, str. 322-324.

¹⁶³ Srov. tamtéž, DT 258, str. 329-331; DT 261, str. 333-336; DT 263, str. 338-339.

¹⁶⁴ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 266, str. 341. Viz Obrazová příloha, obr. č. 4.

¹⁶⁵ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 179.

Postupující nemoc je v srpnu doktorem Francisem La Néele (manželem Tereziiny sestřence Jany, který přišel nemocnou ošetřit za doby nepřítomnosti doktora de Cornière, jež o ni běžně pečoval) konečně označena za tuberkulózu.¹⁶⁶ Na konci srpna Terezie velmi trpí, pak přichází asi dvou týdně úleva, následovaná opětovným zhoršením. Terezie umírá večer 30. září.

1.5 Po Tereziině smrti

Kdybychom Tereziin životopis ukončili v předchozí podkapitole, mohli bychom jej snadno považovat za kompletní (začali jsme narozením, skončili smrtí), ale možná bychom přece jen skončili trochu předčasně. V jednom z dopisů z června 1897 píše: „neumírám, vstupuji do života“¹⁶⁷. Jindy se zmiňuje o tom, že ani v nebi nechce zůstat nečinná¹⁶⁸, ale že bude po své smrti působit dobro na zemi a ukazovat duším svou malou cestu¹⁶⁹. K tomu opravdu dochází.

Rok po Tereziině smrti, 30. září 1898, vychází v nákladu 2000 výtisků první vydání *Dějin duše*.¹⁷⁰ O jaký text vlastně šlo? „Podle vůle zemřelé upravila matka Anežka tři Tereziiny rukopisy, rozvrhla je do jedenácti kapitol a přidala dvanáctou, v níž shrnula poslední měsíce Tereziina života. Celek doplnila několika jejími básněmi a úryvky z korespondence.“¹⁷¹ Kvůli rychlému rozebrání je následující rok kniha vydána podruhé a během roku 1900 stihne 6000 výtisků stejný osud. Postupně vznikají také překlady a s nimi přibývá mnoho obrácení i uzdravení. Přicházejí i první hlasy navrhuující Tereziinu kanonizaci. Roku 1907 se pro její svatořečení vyslovuje papež Pius X, a tak se postupně rozbíhá kanonizační proces, který trochu zpomalí První světová válka.

Za pontifikátu Pia XI. je Terezie 29. dubna 1923 blahorečena a následně 17. května 1925 svatořečena.¹⁷² O dva roky později je prohlášena patronkou misií. Roku 1944 ji pak Pius XII. prohlašuje za druhou patronku Francie (první je Jana z Arku). Sto let po svém úmrtí, roku 1997, je papežem Janem Pavlem II. připojena mezi učitele církve.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, str. 182-187.

¹⁶⁷ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 244, str. 314.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, DT 254, str. 324.

¹⁶⁹ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Vstupuji do života: Poslední rozhovory*. Str. 68.

¹⁷⁰ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 190-193.

¹⁷¹ DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 311.

¹⁷² Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 193-195.

Zajímavý je také osud Tereziiných textů. Ty byly původně vydány pouze v podobě Dějin duše, jak jsme zmiňovali výše. Až roku 1956 bylo ve formě faksimile publikováno originální znění tří Tereziiných autobiografických rukopisů.¹⁷³ Od roku 1971 (až 46 let po jejím svatořečení) pak byly postupně vydávány její ostatní spisy.

S trochou nadsázky můžeme říci, že Terezie byla svatořečena díky svému písemnému odkazu. Sestry karmelitky o ničem podobném neuvažovaly, navíc v době své smrti byla i ve svém vlastním klášteře v podstatě neznámá. Až šíření jejích textů (přinášející různá uzdravení, která se stala na její přímluvu) k ní postupně přitáhlo pozornost církve. Z druhé strany: její přítomnost, která misijně přinášela Krista do světa, neviditelně svět proměňovala. Nikoli v metaforickém smyslu, ale naplno – duchovně.

¹⁷³ Srov. tamtéž, str. 195-196.

2. Terezie tvořící

V předchozí kapitole jsme se věnovali Tereziině životu a naznačili, že byla člověkem vnímajícím a milujícím krásu přírody i umění. Také jsme zmiňovali, že postupně začala malovat, psát různé druhy textů, hrát divadlo. V této kapitole si nejdříve přiblížíme její texty (autobiografické spisy, dopisy a básně). Následně se seznámíme s osmi divadelními hrami, které napsala, a s jejím působením v rámci divadelních představení konaných na Karmelu. Třetí podkapitola nám představí Tereziinu výtvarnou činnost, čtvrtá její vztah k hudbě.

Do celku Tereziina díla patří také 21 modliteb¹⁷⁴, které by však zasloužily větší pozornost a prostor, než jsme schopni jim v rámci diplomové práce poskytnout. Proto se jimi nyní zabývat nebudeme.

2.1 Terezie píšící

Jak jsme uvedli výše¹⁷⁵, Terezii se již během jejích školních let dařilo ve slohu¹⁷⁶. Z doby jejího dětství a mládí se nám dochovalo několik kratších i delších dopisů, psát básně a divadelní hry však začala až po několika letech života na Karmelu.

Krom samotného obsahu je pro nás zajímavá i vizuální stránka jejích spisů.¹⁷⁷ Dlouho Terezie píše nakloněným písmem, až od roku 1894 začíná po svolení matky Anežky používat písmo stojaté.¹⁷⁸ V textu často zdůrazňuje některá slova podtrhnutím, použitím kurzívy, většího písma nebo až určitého způsobu kaligrafie.¹⁷⁹ Někdy také určité slovo zdůrazní užitím velkého počátečního písmene a obecně začíná velkým písmenem slova, která jsou pro ni „svatá“ (například různá oslovení pro Boha či Ježíše, slova jako Nebe, Láska...). Časté je také používání tří teček. Někdy jsou to klasické tři tečky v případě nedořečené myšlenky, jindy jde spíše o způsob, jímž text rozděluje a dává mu rytmus.

¹⁷⁴ Viz THÉRÈSE DE LISIEUX. *Œuvres complètes*. Str. 957-976.

¹⁷⁵ Viz výše, str. 14.

¹⁷⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 81.

¹⁷⁷ Srov. POLA, P. *Autobiografické spisy*. In TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy*. Str. 9.

¹⁷⁸ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 155, str. 194, pozn. 2. Pro srovnání viz Obrazová příloha, obr. č. 5 a 6.

¹⁷⁹ Příklad Tereziiny grafické práce s písmem – použití výraznějšího písma, kurzívy, podtržení – viz Obrazová příloha, obr. č. 7.

2.1.1 Autobiografické spisy

Tři rukopisy, ve kterých Terezie píše o svém dětství i životě na Karmelu a v nichž nám dává nahlédnout do svého vnitřního života, vznikají během let 1895–1897. O vzniku jednotlivých rukopisů jsme se zmiňovali již výše v kontextu autorčina životopisu¹⁸⁰, nyní se s nimi seznámíme trochu blíže.

Rukopis A byl napsán na žádost matky Anežky od Ježíše.¹⁸¹ Terezie začíná s prací v ledu 1895. O rok později odevzdává matce Anežce pět školních sešitků spojených dohromady a popsaných svými vzpomínkami. Po objevu malé cesty (který psaní tohoto textu předcházela) hledí na celý svůj život prizmatem Božího milosrdenství¹⁸², a to chce také opěvovat. Na úvodních stránkách nacházíme sousloví „opěvovat Boží milosrdenství“ či „zpívat [...] o Pánově milosrdenství“ hned třikrát¹⁸³, a bude se objevovat i na dalších místech¹⁸⁴. Mohli bychom tedy říct, že tvoří zlatou nit celých autobiografických spisů. V tomto rukopise nás Terezie postupně seznamuje se svým dětstvím, s radostmi i těžkostmi, které prožívala, s důležitými milníky v jejím zrání i se svou cestou na Karmel a dobou tam prozatím strávenou. V závěru píše o svém úkonu obětování se milosrdné Boží lásce z června 1895. Přidává také své erby¹⁸⁵ a jejich výklad¹⁸⁶. Jak však poznamenává již v úvodu, není jejím cílem napsat svůj vlastní životopis v přesném slova smyslu, ale spíše ukazovat, jak ji Pán vedl a obdarovával svou milostí.¹⁸⁷

Rukopisu B, který tvoří dva texty věnované sestře Marii od Nejsvětějšího srdce, vznikl v průběhu Tereziiných duchovních cvičení v září roku 1896.¹⁸⁸ Marie prosila svou sestru o zachycení její „malé nauky“ a jednoho snu, který se jí zdál v květnu toho roku.¹⁸⁹ Terezie ji nenechává bez odpovědi. První, úvodní část tvoří dopis, v němž se autorka obrací přímo na svou sestru. Druhá část rukopisu (která však nejspíš vznikla dříve) je adresována Ježíši. Dle přání své sestry se Terezie zmiňuje o snu, v němž se setkala s matkou Annou od Ježíše, zakladatelkou Karmelu ve Francii.¹⁹⁰ Dále mluví o své touze

¹⁸⁰ Viz výše, str. 22-23, 26-27.

¹⁸¹ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 130-132, 137-139.

¹⁸² Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 171.

¹⁸³ Srov. tamtéž, str. 15-18.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, str. 171, 199, 202, 239, 245.

¹⁸⁵ Viz Obrazová příloha, obr. č. 8.

¹⁸⁶ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 177.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, str. 17.

¹⁸⁸ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 154-158.

¹⁸⁹ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 183.

¹⁹⁰ Srov. tamtéž, str. 184-185.

po různých povoláních, která se jí zdála neuskutečnitelná, i o řešení, jež nakonec objevila v povolání být láskou v srdci církve.¹⁹¹ Na dvou obrazech pak ukazuje sestře svou malou cestu. Prvním je obraz dítěte, které není schopné velkých skutků, jako jeho starší bratři, ale alespoň setrvává u královského trůnu a pro radost Krále a Královny zpívá a hází květy, čímž jim dokazuje svou lásku.¹⁹² Ve druhém pak Terezie přirovnává sebe ke slabému ptáčeti a velké duše k orlům.¹⁹³ Sama není schopná vzlétnout ke Slunci, k ohnisku Trojice, po němž touží, ale alespoň k němu podle svých schopností upírá zrak a doufá, že Ježíš, božský Orel, ji k jejímu cíli odnese sám. V závěru vyjadřuje Terezie touhu, aby tajemství Ježíšovy milosrdné lásky poznalo „množství *malých* duší“¹⁹⁴.

Poslední rukopis vznikl v červnu a červenci 1897 na žádost matky Marie de Gonzague.¹⁹⁵ Terezie píše o své noci víry¹⁹⁶, o různých způsobech, jakými žila na Karmelu sesterskou lásku¹⁹⁷, o svých duchovních bratrech¹⁹⁸ či působení v noviciátě¹⁹⁹. Znovu mluví o své malé cestě²⁰⁰. Na posledních řádcích vyjadřuje svou důvěru v Boží milosrdenství,²⁰¹ čímž se také vrací k tématu, které se proplétá celými jejími spisy, a opravdu dokončuje „opěvování *Pánova milosrdenství*“²⁰². Rukopisem C se prolíná množství témat a myšlenek, z nichž jsme výše zmínili jen některé stěžejní. Je psán o něco méně uspořádaně než předchozí části autobiografických spisů, ale možná o to více, spontánněji a hlouběji dává nahlédnout do Tereziina duchovního života.

2.1.2 Básně

Terezie napsala celkem hlavních 54 básní, a dalších 8 dodatkových²⁰³. Při čtení nám mohou na první pohled připadat naivní, najdeme v nich také mnoho otrepaných

¹⁹¹ Srov. tamtéž, str. 186-188.

¹⁹² Srov. tamtéž, str. 189-190.

¹⁹³ Srov. tamtéž, str. 191-193.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 194.

¹⁹⁵ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 170-174, 178.

¹⁹⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 204-208.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž, str. 214-222, 237-240.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž, str. 241-245.

¹⁹⁹ Srov. tamtéž, str. 226-235.

²⁰⁰ Srov. tamtéž, str. 201-202.

²⁰¹ Srov. tamtéž, str. 249.

²⁰² Tamtéž, str. 199.

²⁰³ Jedná se o osm krátkých básní. První dvě jsou nedokončené, DB 4 pravděpodobně vznikla jako společné dílo novickek. Poslední tři (DB 6, 7, 8) Terezie napsala již na smrtelné posteli. Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 157, 406.

výrazů, když do nich ale hlouběji pronikneme, objevujeme skutečný poklad, a můžeme skrze ně lépe poznávat i jejich autorku.²⁰⁴

Verše Terezie skládala většinou během dne (při práci či rozjímání), krom svátečních dní však musela s jejich zapsáním čekat až do večera.²⁰⁵ Obvykle si nejprve vytvořila koncept, který dále upravovala a doplňovala, dokud nebyla spokojená s výsledkem. Na prvním místě byl pro ni obsah básně, až za ním následovala forma. Tento postoj vyjadřuje v jednom z dopisů abbé Bellièrovi: „Když jsem je (básně) skládala, hleděla jsem víc na podstatu než na formu, proto jsem nedbala vždycky básnických pravidel.“²⁰⁶ Neznamená to, že by formální stránku úplně opomíjela. Snažila se psát podle užívaných pravidel a propracovávala básně, jak jen byla schopna. I tak ale v jejích originálních textech najdeme množství syntaktických a prozodických chyb.

Veškerá Tereziina poezie byla určena pro zpěv.²⁰⁷ Při skládání používala nápěvy různých písní, které obvykle označila i v textu básně. Mnohdy se řídila především počtem slabik ve verších a úplně nedbala na rytmus či umístění důrazů, a tak se někdy text s nápěvem sladují velmi obtížně. Dnes zní spojení Tereziiných textů s určenými nápěvy zvláště a může působit až zesměšňujícím dojmem. Na vině však bude nejspíš vývoj kultury a vkusu, i vliv uzavřeného prostředí kláštera, pro něž byly básně určeny. Celině se básně její sestry více líbily zpívané.

Básně mají různou délku, určení i hodnotu.²⁰⁸ Některé z nich jsou jen krátkým přáním či poklonou (např. báseň napsaná k šedesátým narozeninám matky Marie de Gonzague²⁰⁹), další jsou psány k určité události, ať už pro zpěv před celou komunitou (zde můžeme uvést BT 11 a BT 12 určené pro zpěv v předvečer obláčky sestry Marie od Nejsvětější Trojice²¹⁰) nebo jako dárek (např. BT 27 pro sestru Jenovéfu (Celinu) k jejím slibům²¹¹). Jiné verše mají za úkol povzbudit či vést, jako báseň Jenom Ježíš (BT 36) určená sestře Marii od Eucharistie, v níž Terezie jednak vyjadřuje své myšlenky, jednak chce svou sestřenicí vést k překonání přílišné lásky k rodině skrze lásku k Ježíši²¹², což vidíme zvláště v závěrečných verších:

²⁰⁴ Srov. tamtéž, str. 9.

²⁰⁵ Srov. tamtéž, str. 10, 12.

²⁰⁶ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 220, str. 284.

²⁰⁷ TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 12-13.

²⁰⁸ Srov. tamtéž, str. 10-11.

²⁰⁹ Viz tamtéž, BT 2, str. 19.

²¹⁰ Srov. tamtéž, str. 373.

²¹¹ Srov. tamtéž, str. 390.

²¹² Srov. tamtéž, str. 397., TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. Str. 50.

Chceš srdce mé. – Já ti je, Pane, dávám,
pro tebe ráda přání svých se vzdávám,
však těch, jež miluji, se nelze vzdát,
pro tebe, Králi, chci je milovat.²¹³

Dále můžeme do této kategorie zařadit báseň Dítě, ty mé jméno znáš (BT 42), jež byla napsána pro sestru Marii od svatého Josefa.²¹⁴ Autorka se v ní snaží sestře pomoci uklidnit její bouřlivou povahu. Psaní poezie Terezie nepojímá jako zábavu, ale jako službu.²¹⁵

Básně jsou obvykle věnovány některé ze spolusester či jinému adresátu. Nejvíce, celkem osm²¹⁶, Terezie věnovala sestře Marii od Nejsvětější Trojice²¹⁷, novicce, která na Karmel v Lisieux vstoupila roku 1894 a jako jediná ze sester byla mladší než ona. Postupně se mezi nimi vytvořilo přátelství. Sedm básní²¹⁸ pak Terezie darovala Celině (sestře Jenovéfě). Na třetím místě mezi adresátkami jsou sestry, jimž byly věnovány čtyři básně: Marie od Nejsvětějšího Srdce²¹⁹, matka Anežka od Ježíše²²⁰ a sestra Vincenta²²¹.

Část veršů vznikla spontánně nebo k nějaké příležitosti, mnoho jich ale Terezie napsala na žádost některé ze sester. V takovém případě reaguje na přání a potřeby adresátky, v různé míře ale do těchto skladeb vkládá i své vlastní myšlenky. Největší objednavatelkou byla sestra Vincenta (zmiňovaná výše), pro níž Terezie na základě jejích vlastních myšlenek složila čtyři básně s eucharistickou tematikou. Tento fakt pro nás nabude zajímavosti, podíváme-li se blíže na jejich vztah.²²² Terezie si od této sestry za dobu svého řeholního života vyslechla mnoho pichlavých poznámek, o čemž se zmiňuje už ve dvou dopisech sestře Anežce z ledna roku 1889²²³, tedy z období svého postulátu. V prvním dopisu obrazně mluví o špendlíku, který do ní, Ježíšova míčku, neustále bodá, ve druhém přímo píše, že jí sestra Vincenta způsobila bolest. Zmíněná sestra jí někdy nazývá „velkou kozou“, jindy poukazuje na to, že je Terezie pomalá a nešikovná na manuální práce. Když si všimne jejího talentu pro poezii, požádá ji postupně o čtyři básně.

²¹³ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 36, str. 52.

²¹⁴ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 399-400.

²¹⁵ Srov. tamtéž, str. 9., TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 166-167.

²¹⁶ BT 11, 12, 20, 29, 30, 31, 49, 53.

²¹⁷ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 204.

²¹⁸ BT 3, 4, 13, 16, 18, 24, 27.

²¹⁹ BT 5, 6, 23, 33.

²²⁰ BT 22, 26, 34, 45.

²²¹ BT 15, 19, 25, 32.

²²² Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 189.

²²³ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 74, str. 83-84; DT 76, str. 85-86.

Ani to ale nepřispěje k přehodnocení jejího úsudku. Když už Terezie v pokročilém stádiu své nemoci leží v nemocnici, prohlašuje o ní, že nepracuje ctnosti a není dobrá řeholnice.²²⁴ Přes to vše Terezie odpovídá na její poznámky úsměvem, a dokáže pro ni napsat požadované verše.

Víme naopak i o situaci, v níž Terezie chtěla napsat báseň, ale nebyla toho schopna.²²⁵ Roku 1895 zaplavil katolický svět příběh Diany Vaughanové, svobodné zednářky obrácené pod vlivem Jany z Arku, která v té době uveřejnila „Paměti bývalé paladistky, dokonale zasvěcené a nezávislé, odhalující satanistické praktiky d'ábelských trojúhelníků“. Tyto Paměti i Dianina Eucharistická novéna se dostaly také na Karmel v Lisieux. Terezie je příběhem konvertitky velmi oslovena a na návrh matky Anežky chce pro ni napsat báseň. Nepřichází však žádná inspirace. Dianě nakonec posílá jen dopis a přikládá fotografii²²⁶, na níž je zachycena jako Jana z Arku spolu s Celinou v roli svaté Kateřiny. Postupně kolem Diany vznikají různé pochybnosti: dostává se do sporu s církví, nechce se ukázat na veřejnosti... Až nakonec na 19. dubna 1897 svolává do Paříže tiskovou konferenci. Všemi očekávaná Diana se neukáže. Místo ní přichází Leo Taxil a odhaluje pravdu: Diana nikdy neexistovala, vše si vymyslel. Během jeho vystoupení se na stěnu sálu pomítá fotografie, kterou mu Terezie dříve poslala. Pár dní nato se zprávy o konferenci dostávají na Karmel. Pro Terezii, která se příběhem domnělé konvertitky inspirovala v části Rukopisu B a ve hře Vítězství pokory (ZR 7) je to velká rána. Byla podvedena. Všechny odkazy na „Dianu“ ze svých děl vyškrtá, své rozhořčení však nakonec obrací v modlitbu.²²⁷ Pro naše téma je však zajímavá právě skutečnost, že Terezie nebyla schopna pro „Dianu“ napsat ani krátkou báseň, ani jediný verš. Na této situaci můžeme vidět, že schopnost psát básně nemá pevně ve svých rukou. Ten, od něž tento dar dostala a který je její hlavní inspirací, se nenechal zatáhnout do Taxilovy hry.

Součástí Tereziina díla jsou i básně, které si ponechala sama pro sebe (na rozdíl od jiných, byť i spontánně napsaných, které později někomu věnovala). Můžeme zde řadit celkem sedm básní²²⁸ a jednu z básní dodatkových²²⁹. První z nich, Modlitba dítěte

²²⁴ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 177.

²²⁵ Srov. tamtéž, str. 151-152, 165-166. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 450-452.

²²⁶ Viz Obrazová příloha, obr. č. 9.

²²⁷ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 205-206.

²²⁸ BT 8, 17, 35, 44, 47, 50, 54.

²²⁹ DB 8.

jednoho světce²³⁰, je Tereziinou vzpomínkou na nedávno zemřelého otce.²³¹ Připomíná mu zde jeho vztah ke čtyřem starším dcerám (každé je věnována jedna sloka), i k ní samé (3 sloky), a v závěru zmiňuje jeho utrpení a oslavení v nebi. Ke své rodině se vrací i v básni *Mým bratříčkům v nebi*.²³² Dále nacházíme dvě básně věnované světcům: mladému mučedníku Theofanu Vénardovi²³³ a Janě z Arku²³⁴. Báseň Panně Marii Vítězné²³⁵ je (krom ní) věnována jejímu duchovnímu bratru o. Roullandovi, a jejich společnému misijnímu působení. Do této skupiny dále patří již zmíněné básně *Žít z lásky*²³⁶, *Proč miluji Tě Maria*²³⁷ a vůbec poslední verše²³⁸, které Terezie složila v červenci 1897, a které zpívala sestra Marie od Eucharistie při jejím svatém přijímání 16. července.

Značná část básní má meditativní charakter.²³⁹ Častým námětem je v tomto případě láska: láska k Ježíši, Boží láska k člověku, láskou prodchnutá úcta ke Svaté Tváři či Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, tematika zasnub. Konkrétně můžeme uvést například básně *Žít z lásky* (BT 17), *Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu* (BT 23), *Žízeň po lásce* (BT 31), *Jenom Ježíš* (BT 36) nebo *Opadaná růže* (BT 51). Našli bychom však i mnoho dalších a lze konstatovat, že téma lásky se prolíná veškerou Tereziinou poezií.²⁴⁰ „Mým cílem bylo tlumočit mé city (nebo spíše city karmelitky), abych vyhověla přáním spolusester,“²⁴¹ napíše Terezie stran svých veršů v ledna 1897. Zároveň ale vidíme, že nezůstává pouze u emocionální lásky. Podle ní samotné „duše zapálená láskou nemůže zůstat nečinná“²⁴². A tak jí vyjadřovaná láska nabývá v básních mnoha rozličných podob – od zamilovanosti („má duše se zamilovala do tvé krásy“²⁴³ v básni *Házet květy*), až po lásku, která vede až k totálnímu sebe darování bez očekávání jakékoliv odplaty (jak ji vidíme kupříkladu v básni *Opadaná růže*²⁴⁴). Jiří Látal v předmluvě k českému vydání básní píše, že hlavním

²³⁰ Viz TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. BT 8, str. 33.

²³¹ Srov. tamtéž, str. 370.

²³² Srov. tamtéž, BT 44, str. 126-128, 401.

²³³ Viz tamtéž, BT 47, str. 133.

²³⁴ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 50, str. 139.

²³⁵ Viz TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. BT 35, str. 112-113.

²³⁶ Viz výše, str. 23., TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 17, str. 15-20

²³⁷ Viz výše, str. 26-27., TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. BT 54, str. 147-153.

²³⁸ Viz výše, str. 27., TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. DB 8, str. 167.

²³⁹ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 11.

²⁴⁰ Srov. tamtéž, str. 13.

²⁴¹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 220, str. 284.

²⁴² TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 248.

²⁴³ Srov. THÉRÈSE DE LISIEUX. *Œuvres complètes*. BT 34, str. 717.

²⁴⁴ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. BT 51, str. 140-141, 408-409.

tématem Tereziiny poezie je eucharistie.²⁴⁵ I ta je však ve své podstatě vyjádřením Boží lásky, která se sklání (při Vtělení, a pak ještě dál...); Božím darováním sebe sama člověku. Úcta k eucharistii je pak vyjádřením lásky k Bohu, touha po ní touhou po něm. Čtyři z básní s eucharistickou tematikou navíc Terezie psala „na objednávku“ (i když je pravda, že úcta k eucharistii se objevuje i jinde). Za ústřední téma její poezie tak přece jen můžeme označit lásku.

2.1.3 Dopisy

Ze všech dopisů, které Terezie během života napsala, se nám jich dochovalo celkem 266.²⁴⁶ Dle odhadu se jedná asi o dvě třetiny její korespondence. Nezachovaly se například dopisy, které psala svému duchovnímu doprovázejícímu, o. Pichonovi, nebo některé listy psané Leonii.

Dopisování hrálo v rodině Martinových a Guérinových důležitou roli.²⁴⁷ Paní Martinová psávala často svému bratru Izidorovi a jeho manželce, a v období, kdy byly Marie a Pavlína v penzionátu, také jim.²⁴⁸ Další příležitostí pro využití tohoto typu komunikace pak byly prázdniny nebo různé cesty, které členové rodin podnikali. Není divu, že se Terezie už jako malá chtěla také připojit. Její první krátké zprávy vznikají tak, že vymyslí text a někdo jí při psaní vede ruku.²⁴⁹ První dopis, který napsala sama, je pak z prosince 1880.²⁵⁰ Jedná se o pozdrav pro její sestru Pavlínu, která je zrovna s otcem na cestách. V dopisování se členy rodiny i s dalšími adresáty pak v různé intenzitě pokračuje i v dalších letech. Když se po Pavlínině vstupu na Karmel uzavírá do sebe, prožívá těžkosti i při psaní dopisů.²⁵¹ Většinou musí psát nanečisto, někdy použije i cizí náčrtek. Až dopisování s Celinou v letech 1891-1892 jí postupně přináší jistou lehkost. Od roku 1893 se její vyjadřování stále zlepšuje a postupně také dochází při psaní ke stále větší svobodě, i když ví, že její dopisy (až na výjimky) nebude číst pouze jejich adresát.

V Tereziině korespondenci najdeme krátké pozdravy nebo lístky, které si sestry vyměňovaly na Karmelu, i velmi dlouhé a obsažné dopisy.²⁵² Zároveň bychom mohli

²⁴⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. Str. 6-7.

²⁴⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. Str. 9, 11.

²⁴⁷ Srov. tamtéž, str. 10.

²⁴⁸ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 15. MONGINOVÁ, H. *Rodiče Terezie z Lisieux*. Str. 12.

²⁴⁹ Srov. např. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 3 a 4, str. 17.

²⁵⁰ Srov. tamtéž, DT 6, str. 18.

²⁵¹ Srov. tamtéž, str. 10.

²⁵² Srov. tamtéž, str. 11-12.

mluvit o různých typech dopisů z hlediska obsahu, přičemž mezi jednotlivými typy můžeme vidět velké rozdíly v tom jak moc se do nich Terezie vkládá a jak jde či nejde k hlubším tématům: „Šestnáctiletá novicka může napsat bezbarvé řádky své tetě Guérinové, aby jí popřála k svátku, a současně napíše své sestřenci Marii dopis obsahující duchovní vedení.“²⁵³ Z počátku jsou adresáty především rodinní příslušníci. Jsou jim určeny různé pozdravy, přání, zprávy z cesty do Říma... Postupně se Tereziiny dopisy stávají stále častěji prostředkem povzbuzení a duchovního doprovázení – ať v případě jejích příbuzných (Celina, Marie, Leonie, Marie Guérinová), novickek (šest dopisů jim adresovaných), nebo duchovních bratří (jedenáct dopisů).

Podobně jako v případě Autobiografických spisů, objevuje se i v dopisech velké množství obrazných vyjádření: Terezie je míček, s nímž si může dítě Ježíš podle libosti hrát²⁵⁴; Celina je „Ježíšova malá lyra“²⁵⁵; Abbé Bellière je podobně jako Terezie povolán „vystupovat k Bohu ZDVIŽÍ lásky, a ne se šplhat po drsných schodech strachu“²⁵⁶. Podobných vyjádření a symbolů, z nichž některé Terezie využívá opakovaně, bychom našli mnohem více. (O některých z nich se ještě zmíníme v následující kapitole.) Krom krátkých obrazných vyjádření nacházíme i dopisy, které jsou celé vyloženy alegorickými, jako například list z června 1896, v němž se Terezie snaží pomocí „Legendy o maličkém Beránkovi“ utěšit matku Marii de Gonzague, která těžce nese, že její znovuzvolení převorkou neproběhlo rychle a jednomyslně.²⁵⁷

Nechybí ani projev Tereziina vypravěčského talentu a smyslu pro humor v podobě vyprávění o „lovu na humra“, který se jednoho dne uskutečnil v kuchyni Karmelu.

Jedna dobrodinka nám nedávno darovala humra, pěkně zavázaného v košíku. V klášteře nebyl takový div bezpochyby už dávno viděn. Naše milá kuchařka si však pamatovala, že musí dát zvířátko do vody, aby je mohla uvařit. Udělala to se vzdycháním, že je nucena páchat takovou krutost na nevinném tvorů. Zdálo se, že nevinný tvor spí, a nechal se sebou dělat, co chtěli. Ale jakmile pocítil teplo, jeho mírnost se změnila v zuřivost, a protože znal svou nevinu, nežádal nikoho o dovolení a vyskočil doprostřed kuchyně. Jeho útrpný kat totiž nepřikryl hrnec pokličkou. Ubohá Sestra se hned vyzbrojila kleštěmi a hnala se za humrem, který zoufale skákal. Boj pokračoval dosti dlouho. Konečně po dlouhém zápase kuchařka, stále ozbrojená

²⁵³ Tamtéž, str. 12.

²⁵⁴ Srov. tamtéž, DT 34, str. 42.

²⁵⁵ Tamtéž, DT 149, str. 186.

²⁵⁶ Tamtéž, DT 258, str. 330.

²⁵⁷ Viz tamtéž, DT 190, str. 245-248.

kleštěmi, přijde celá uplakaná k naší Matce a prohlašuje, že humr je posedlý ďáblem. Její tvář říkala ještě víc než slova. (Ubohý tvoreček, ještě před chvílí byl tak mírný, tak nevinný, je tedy posedlý! Opravdu nemůžeme věřit poklonám tvorů!) Naše matka se nemohla ubránit smíchu, když slyšela výroky přísného soudce, který požadoval spravedlnost. Ihned se vydala do kuchyně, chytila humra, který nesložil slib poslušnosti a poněkud se vzpíral. Dala jej do jeho vězení a odešla, ale nejdříve dobře zavřela dveře, totiž pokličku.²⁵⁸

Vidíme, že celou kuchyňskou scénu vykresluje velmi barvitě. Zároveň i do tohoto příběhu, který nejspíš píše otci Roullandovi hlavně pro zasmání, vsazuje krátké ponaučení.

Dopisy jsou také velmi cenné pro naše poznání Terezie. Kupříkladu její pout' do Říma je zde (na rozdíl od Autobiografických spisů) zachycena bez časového odstavu.²⁵⁹ Dále nám dávají nahlédnout do vztahů, které Terezie žila se svou rodinou, se sestrami karmelitkami, i se svými duchovními bratry. Listy jako celek zachycují i její postupné zrání a vývoj duchovního života. Například: patnáctiletá Terezie si chce získat „krásnou korunu“ skrz přijetí utrpení²⁶⁰, a o rok později povzbuzuje k rychlému zhotovování koruny i Celinu²⁶¹. Dvacetiletá Terezie už si zhotovovat korunu a získávat zásluhy nechce; jejím cílem je dělat radost Ježíši.²⁶²

2.2 Terezie a divadlo

K životu na Karmelu patří krom modlitby a práce i čas rekreace.²⁶³ Během svátečních dní bylo zvykem uvést v tomto čase nějakou divadelní hru. V Lisieux byl největší slavností svátek představené, při němž novicky vždy hrály nějaké vážně laděné představení. Další obvyklou příležitostí pak byly Vánoce nebo svátek svaté Marty, který byl oslavou pomocných sester²⁶⁴.

²⁵⁸ Tamtéž, DT 221, str. 287.

²⁵⁹ Tamtéž, DT 30-37, str. 37-46.

²⁶⁰ Srov. tamtéž, DT 43, str. 50.

²⁶¹ Tamtéž, DT 94, str. 110-111.

²⁶² Srov. tamtéž, DT 143, str. 176. Viz také tamtéž, DT 182, str. 233.

²⁶³ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. 171.

²⁶⁴ Pomocné sestry (nebo také sestry laičky) jsou sestry, které měly na starosti domácí práce (chod kuchyně, úklid kláštera...) Někdy jsou také nazývány „sestry v bílém závoji“, protože na rozdíl od ostatních karmelitek po noviciátu neoblékaly černý závoj. Rozdíl byl také v modlitebním životě: chórového oficia se sestry účastnily, ale breviář se modlily ve zkrácené podobě. Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 107.

Terezie úlohu psát a organizovat hry pro sváteční rekreace převzala po sestře Anežce od Ježíše, které tento úkol náležel do jejího zvolení představenou.²⁶⁵ Již od svého vstupu na Karmel však v představeních hrála a pomáhala s jejich přípravou. Během čtyř let napsala celkem osm her. Jejich náměty jsou často ovlivněny příležitostmi, pro níž byly vytvořeny, reagují ale také na aktuální dění na Karmelu i za jeho zdi. Protože hry nejsou příliš známé, ale jsou velmi zajímavé jak teologicky, tak pro poznání autorky, dovolíme si na následujících řádcích každou z nich krátce představit.

2.2.1 Poslání Jany z Arku

První Tereziina hra vznikla pro oslavu svátku převorky 21. ledna 1894.²⁶⁶ Toho roku byla Jana z Arku prohlášena za ctihodnou a ve Francii byla jakožto národní hrdinka velmi populární. Tereziinou hrdinkou a vzorem byla již od dětství,²⁶⁷ není tedy divu, že zvolila tento námět. (I když novicky se nejspíš o tématu představení obvykle radily i společně.²⁶⁸)

Terezie si pro hru řádně nastudovala dostupné podklady, zároveň však psala velmi spontánně a do Jany promítla (možná nevědomě) i svůj osobní příběh.²⁶⁹ I díky tomu se jí podařilo postavu světice vykreslit do veliké hloubky. Pro příklad podobnosti můžeme uvést, že Janu ukazuje jako tichou, bojácnou či zbožnou, což se shoduje s historickými prameny, ale současně připomíná Terezii v jejím dětství. Když archanděl Michael seznamuje hrdinku s jejím posláním a chce jí předat meč, ona nejprve ve strachu reaguje odmítnutím a pláčem.²⁷⁰ Až po rozhovoru se svatou Kateřinou a svatou Markétou získá odvahu, a rozhodne se úkol přijmout. I zde můžeme v kontrastu mezi strachem a láskou, která dává odvahu k překonání sebe sama, vidět Terezii. „Mám takovou povahu, že strach mne zahání zpět. S *láskou* nejen jdu vpřed, ale *letím*...“²⁷¹

²⁶⁵ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 172-173.

²⁶⁶ Srov. tamtéž, str. 423.

²⁶⁷ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 71.

²⁶⁸ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 172.

²⁶⁹ Srov. tamtéž, str. 423-424

²⁷⁰ Viz tamtéž, ZR 1, str. 186-198.

²⁷¹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 166.

2.2.2 Andělé u Ježíškových jesliček

Následuje Tereziina první rekreace s vánoční tematikou, která měla premiéru 25. prosince 1894.²⁷² Hlavním tématem je tajemství Vtělení, které však autorka zároveň propojuje s pozdějším Ježíšovým utrpením. Bůh se k lidem sklání, a ukrývá se. Nejprve se stává dítětem.

Ó, Bože, v plenkách ukrytý,
ty uchvacuješ anděly...,
Slovo se stalo Dítětem,
skláním se, třesu před tebou.²⁷³

Později se skryje za zmučenou Svatou Tvář, do hrobu, a nakonec do podoby eucharistie. Téma se rozvíjí v rozhovoru čtyř andělů, kteří postupně přicházejí k jesličkám s Ježíškem. Zvrat nastane po příchodu pátého aktéra, Anděla posledního soudu, který poukáže na lidský nevděk vůči Boží lásce a oznamuje pomstu. V té chvíli promluví Dítě Ježíš. Ukazuje svůj plán lásky a milosrdenství, až upokojí i tohoto anděla.

Celé dílo je spíše lyrické a kontemplativní než epické.²⁷⁴ Implicitně jsou zde již obsažena témata dětství a milosrdenství, která budou pro Terezii důležitá i později.

2.2.3 Jak Jana z Arku naplnila své poslání

Ve třetí hře se Terezie vrací k Janě z Arku a dokončuje její příběh.²⁷⁵ Tato rekreace nesoucí podtitul „Vítězství – Zajetí – Mučednická smrt a Nebeská sláva ctihodné Jany Francouzské“ byla hrána 21. ledna 1895, na svátek matky Anežky. Jedná se o nejdlejší Tereziinu hru, při které se také na jevišti vystříдалo nejvíce postav (celkem patnáct). Ona sama se (podobně jako v první hře) zhostila role Jany²⁷⁶. Představení mělo velký úspěch.

Pro Terezii není vrchol hry ve vojenském vítězství nebo korunovací krále, ale spíše až v Janině zajetí a mučednické smrti.²⁷⁷ Před odvedením na hranici se hrdince ve vězení zjevuje archanděl Gabriel, který jí ukazuje podobnost jejího utrpení s Kristovým, a pak svatá Kateřina, jež ji s pomocí knihy Moudrosti uvádí do tajemství předčasné smrti.

²⁷² Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 428-429.

²⁷³ Tamtéž, ZR 2, str. 207.

²⁷⁴ Srov. tamtéž, str. 428-429.

²⁷⁵ Srov. tamtéž, str. 432-434.

²⁷⁶ Fotografie Terezie v roli Jany z Arku a sestry Jenovéfy jako svaté Kateřiny viz Obrazová příloha, obr. č. 9.

²⁷⁷ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 433.

Dílo končí scénou Janina oslavení v nebi a aktualizací, při níž hrdinka opět přichází na pomoc Francii.

Během hry došlo k nehodě: od lihových vaříčů, které měly při scéně na hranici představovat oheň, vzplály kulisy.²⁷⁸ Sestra Anežka přikázala Terezii (stojící na hranici), aby se ani nehnula, dokud sestry oheň neuhasí. Vše dobře dopadlo a představení bylo úspěšně dohráno. Později však Terezie řekla, že v té chvíli byla připravena zemřít. Od té doby se téma ohně začalo často vyskytovat i v jejích textech.²⁷⁹

Když v závěru života Terezie pročetla tuto hru, zpětně se s textem ztotožňovala.²⁸⁰ „Uvidíte v ní všechny moje pocity o smrti, jsou tam vysloveny,“²⁸¹ řekla matce Anežce. Z vrcholné scény pak pochází velmi známý citát, který Terezie ve stejném období napsala do dopisu abbé Bellièrovi: „neumírám, vstupuji do života“²⁸². Ve hře jsou slova „vstupuji do života“ součástí poslední sloky, kterou Jana zpívá před svou smrtí:

Pane můj, já nevzdávám svůj boj,
umírám pro záchranu vlasti.
Vidím... anděly, vyvolené...
vstupuji do života, do věčnosti...²⁸³

2.2.4 Ježíš v Betánii

Námět hry určené pro svátek pomocných sester byl jasně dán evangeliem, které se četlo v den jeho slavení (Lk 10,38-42), tedy na svátek svaté Marty (21. července).²⁸⁴ Ježíš navštěvuje sestry Martu a Marii v jejich domě v Betánii. V Tereziině podání je dějová linka minimalizovaná a těžiště přeneseno do Ježíšova rozhovoru se sestrami, přičemž všechny dialogy jsou psány ve verších a byly zpívány. Tři rozmlouvající postavy ztvárnily Terezie (Ježíš), Marie od Nejsvětější Trojice (Marie/Magdaléna) a sestra Jenovéfa (Marta).

Nejprve vyslechneme Ježíšův rozhovor s Marií, ve druhé části pak s Martou. V první ze sester Terezie podle tehdejší praxe spojuje hned několik evangelijních postav: krom Marie z Betánie, sestry Marty a Lazara (J 11,1-44), připojuje Marii Magdalénu

²⁷⁸ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 128-129.

²⁷⁹ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Můj spev lásky*. Str. 434.

²⁸⁰ Srov. tamtéž, str. 434.

²⁸¹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Vstupuji do života: Poslední rozhovory*. Str. 34.

²⁸² TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 244, str. 314.

²⁸³ TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Můj spev lásky*. ZR 3, str. 267.

²⁸⁴ Srov. tamtéž, str. 439.

(Lk 8,2), obvykle také považovanou za ženu hříšnici z Lk 7,36-50, a Marii s drahocennou masťou (Mk 14,3-9).²⁸⁵ Vzniká velmi barvitá osoba s množstvím protikladů, kterou autorka neváhá přejmenovat na Magdalénu, čímž se posouvá i vyznění celé hry. Při klasické zápletky – Marie pochválena za kontemplaci, Marta pokárána za přílišnou aktivitu (velmi zjednodušeně) – by mohly být pomocné sestry dotčeny. Autorka však místo toho přináší protiklad lásky kající duše a čisté duše. Marii (Magdalenu) ubezpečuje Ježíš o své lásce a odpuštění, Martu vede k pokoře a ke konání všech činností s láskou. Ani jedna sestra není dokonalá – Marie byla hříšnice, Martě chybí pokora a její činnosti láska – obě sestry ale Ježíš miluje, učí, a oběma svěřuje apoštolské poslání. V Tereziině podání odpadají i úvahy o lepším údělu, který si zvolila Marie (Lk 10,42). Důležitá je láska. Celkově můžeme říci, že téma je zpracováno velmi citlivě (s ohledem na možné konflikty mezi chórovými a pomocnými sestrami) a zároveň pedagogicky.

2.2.5 Vánoce s Božím Žebráčkem

Tato hra byla určena pro rekreaci o Vánocích roku 1895.²⁸⁶ Jedná se spíše o dlouhou báseň než o divadelní představení. Je pravděpodobné, že autorka pojala rekreaci minimalisticky kvůli nedostatku času. Průběh byl následující: po štědrovečerní večeři se sestry shromáždily u jesliček. Anděl (ztvárněný pravděpodobně sestrou Marií od Eucharistie) přinesl sošku Ježíška, zazpíval úvodní část rekreace a položil sošku do jeslí. Pak karmelitky postupně přistupovaly k jesličkám, poklonily se Ježíškovi, vylosovaly si z košíku jeden papírek a Anděl zazpíval sloku o tom, oč je dítě žádá. Slok bylo celkem 26, pro každou sestru jedna. Když se pak všechny u jesliček vystřídaly, zazpíval anděl ještě závěrečné verše.

Dítě Ježíš sestry prosí například o mléko, růži, úsměv, květ, hračku, sladkosti či zrcadlo, přičemž každá z těchto věcí vždy symbolizuje nějaký projev lásky či modlitbu. Krátce bychom mohli shrnout, že Božský Žebráček nežádá karmelitky o velké skutky, ale především o jejich lásku.²⁸⁷ Z hlediska obsahu mají sloky různou úroveň. Zajímavé jsou například sloky 10 (Malá Hostie)²⁸⁸ a 16 (Zrcadlo)²⁸⁹ obsahující teologii Vtělení.

²⁸⁵ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 174, 439-440.

²⁸⁶ Srov. tamtéž, str. 442.

²⁸⁷ Srov. tamtéž, str. 443.

²⁸⁸ Viz tamtéž, ZR 4, str. 291.

²⁸⁹ Viz tamtéž, ZR 4, str. 294.

Každá sestra si mohla ze hry odnést něco, co bylo adresováno přímo jí. Terezie si toho večera vylosovala Hrozen vína²⁹⁰, který se později objevil i v jejím erb^{291, 292}.

2.2.6 Útěk do Egypta

V pořadí šestá hra, druhá nejdelší, byla Terezií napsána k oslavě výročí priorátu matky Anežky 21. ledna 1896.²⁹³ Podklad tentokrát tvoří evangelijní apokryfy.²⁹⁴ Výběr tématu nás může překvapit, vzhledem k politické situaci ve Francii byl ale velmi aktuální. Některé kongregace musely v té době kvůli antiklerikálním zákonům zemi opustit a nebylo jasné, zda tento osud nepostihne i karmelitky.

Hra začíná v Nazaretě.²⁹⁵ Josef ve snu dostane pokyn utéct do Egypta, a tak se Svatá rodina vydává na cestu. Dále děj pokračuje v jeskyni zbojníků. Zuzana, manželka velitele, naříká nad svým malomocným synem Dimasem. Za zpěvu přicházejí tři zbojníci s lupem. Pohádají se a málem pobijí, ale nakonec se uklidní. Jejich vůdce, Abramín, vykládá své ženě o zabíjení dětí v Betlémě. Poté zbojníci opět odcházejí. Zanedlouho přijde k jeskyni Svatá rodina a Josef žádá Zuzanu o nocleh. Marie vykoupe Ježíška v jeskynní vaničce. Když pak ve stejné vodě vykoupe Zuzana Dimase, je uzdraven. Následuje návrat zbojníků. Postupně Zuzana, Abramín i jeho pomocníci uvěří, že Ježíš je židy očekávaný Mesiáš. Celou hru uzavírá zpěv anděla, který ji aktualizuje pro situaci, v níž se karmelitky nacházejí.

Ve hře jsou obsaženy komické prvky (například píseň, kterou zpívali zbojníci, při návratu do jeskyně, či jejich bitka).²⁹⁶ Stěžejním tématem je Boží milosrdenství, které chce zachránit i zbojníky. (Podle legendy je Dismas jméno lotra, který byl ukřižován společně s Ježíšem a na kříži se obrátil.) Rekreace obsahuje velké množství biblických citací či parafrází. Velkou úlohu hraje Maria, která Zuzanu přivede k víře a dává jí naději, že i její manžel a syn mohou být spaseni. Obsažená mariologie se podstatně liší od básně Proč miluji tě, Maria i dalších Tereziiných výroků o Panně Marii. Je to pravděpodobně způsobeno předlohou, z níž autorka vychází. V úvahu by mohl přijít i posun v Tereziině mariologii způsobený její zkouškou víry, jednalo by se však opravdu o velký obrat.

²⁹⁰ Viz tamtéž, ZR 4, str. 290.

²⁹¹ Viz Obrazová příloha, obr. č. 8.

²⁹² Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Můj spev lásky*. Str. 444, pozn. 11.

²⁹³ Srov. tamtéž, str. 445.

²⁹⁴ Terezie čerpala z knihy *Le pied de la Croix ou les Douleurs de Marie* (Pata Kříže aneb Mariiny bolesti) od F. W. Fabera. Autor zde převzal apokryfní vyprávění.

²⁹⁵ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Můj spev lásky*. ZR 6, str. 300-329, 445.

²⁹⁶ Srov. tamtéž, str. 445-447.

Sestře Anežce se hra nelíbila, a tak ji přerušila před koncem.²⁹⁷ Není zcela jisté kde přesně, ale určitě to bylo před závěrečným zpěvem anděla, a tak rekreace přišla o celou pointu.

2.2.7 Vítězství pokory

21. března 1896 byla za představenou zvolena matka Marie de Gonzague.²⁹⁸ Volba se však zdařila až v sedmém kole, což bylo pro ni zklamáním. Zároveň po těchto volbách panovala v komunitě nejednota, špatná nálada. K oslavám svátku priorky (21. června) Terezie s novickami připravily hru Vítězství pokory, která se jednak nese v lehčím, zábavném tónu (zahnání špatné nálady), jednak citlivě reaguje i na situaci rozdělené komunity.

Inspirací pro hru byl příběh Diany Vaughanové²⁹⁹, který byl v té době velmi aktuální a známý i na Karmelu v Lisieux.³⁰⁰ Představení začíná rozhovorem tří sester (Terezie, která hraje sebe samu, a dvou dalších novicek) v rekreační místnosti.³⁰¹ Chtěly by slyšet nějaké hlasy z nebe nebo pekla. Přání se jim vyplní – zaslechnou nejdřív řinčení řetězů, pak i rozhovor několika pekelníků. Když zjistí, že démoni plánují útok na Karmel, volají o pomoc k archandělu Michaelovi. Následuje rozhovor Michaela s Luciferem. Lucifer ukazuje archandělovi váhy na konci svých vidlí. Na jedné jsou tři svitky s nápisy Čistota, Chudoba, Poslušnost, na druhé, převažující váze svitky Pýcha, Soběstačnost a Svévole. Archanděl však na první váhu přidá svitek s nápisem Pokora a váhy se převáží. Démoni jsou poraženi.

Herečky (chřestící řetězy a vytvářející zvuk hromu) i divačka se pravděpodobně dobře bavily.³⁰² Komičtější ladění však hře rozhodně neubralo na hloubce myšlenek. Důležité je zde téma duchovního boje, který je i na uzavřeném Karmelu bojem za celou Církev. V tomto boji je pak zásadní pokora, což ukazuje scéna s převrácením vah,³⁰³ reflexe, kterou po této scéně pronáší Terezie,³⁰⁴ i závěrečný zpěv andělů:

Zůstaňte, karmelitky, horlivé,

²⁹⁷ Srov. tamtéž, str. 446.

²⁹⁸ Srov. tamtéž, str. 174, 449, 451.

²⁹⁹ Viz výše, str. 35.

³⁰⁰ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 450.

³⁰¹ Srov. tamtéž, ZR 7, str. 330-343.

³⁰² Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 128-129. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 451.

³⁰³ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. ZR 7, str. 341.

³⁰⁴ Srov. tamtéž, ZR 7, str. 342.

před Ježíšem – Ženichem skromné, malé,
Jen tak pro něj shromáždíte srdce...
Pokora v peklo vnáší spory stále!...³⁰⁵

V souvislosti s nepokojem v komunitě je také zajímavý jeden z dialogů, který spolu vedou Lucifer a Belzebub.

Lucifer:

Belzebube, rozčiluješ mě, neplníš svou úlohu. [...] Stále se snažíš mstít za své vlastní porážky, a vůbec nemyslíš na ustanovení mé vlády v každém koutě zeměkoule!...

Belzebub:

Non serviam!... Právě ty jsi mne učil tato slova a teď si myslíš, že tě budu poslouchat? Vždyť já jsem se odmítl sklonit i před Bohem!... Ne, nikdy, nikdy!... Každý je tu svým pánem. [...] Ale vždyť ty to víš líp než kdokoli jiný, ty starý, prohnaný hade. Neshody jsou rozlišovacím znamením tvého království... Jediná věc, která nás spojuje, je nemilosrdná nenávisť ke smrtelníkům.³⁰⁶

Poznávacím znamením Luciferova království jsou neshody, nejednota... Nemělo by to na Karmelu vypadat jinak?

2.2.8 Svatý Stanislav Kostka

Poslední rekreaci Terezie napsala k oslavě zlatého výročí sestry Stanislavy od Nejsvětějšího Srdce, od jejíchž slibů uplynulo 8. února 1897 50 let.³⁰⁷ Inspiraci tentokrát našla v životě svatého Stanislava Kostky³⁰⁸, jehož jméno oslavenkyně nosila. Tento světec pocházel z Polska, z nižší šlechty. Spolu se starším bratrem odešel na studia do Vídně, kde po čase onemocněl. V té době se mu zjevila svatá Barbora společně s andělem, který mu podal svaté přijímání (jinak neměl přístup ke svátostem), a poté i Panna Maria, která mu svěřila Ježíška. Když se uzdravil, utekl do Říma, kde vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova. Zemřel o necelých deset měsíců později, 15. srpna 1568, ve věku sedmnácti let.

³⁰⁵ Tamtéž, ZR 7, str. 343.

³⁰⁶ Tamtéž, ZR 7, str. 335-336.

³⁰⁷ Srov. tamtéž, str. 457-458.

³⁰⁸ Více k životu tohoto světce viz např. ARNDT, A. *Svatý Stanislav Kostka, patron mládeže*. Knihtiskárna benediktinská, Brno 1898.

Autorka pro hru volí událost Stanislavova vstupu do noviciátu.³⁰⁹ František Borgiáš, generální představený jezuitů, jej za asistence bratra Augustiho nejprve zkouší a poté přijímá. Bratr Augusti se stává Stanislavovým andělem (tím, kdo jej bude uvádět do fungování domu, pomáhat mu při jeho „prvních krůčcích“). Následuje rozhovor obou noviců. V závěru se Stanislavovi při modlitbě zjeví Panna Maria a společně rozmlouvají o jeho brzkém odchodu do nebe.

Tato rekreace nemá vysokou literární úroveň, je pro nás ale hodnotná tím, že ukazuje témata, která byla pro Terezii důležitá na začátku roku 1897, posledního roku jejího života.³¹⁰ Stanislav zemřel velmi mladý, aniž by udělal něco velikého, významného. Byl pokorný. Důležitý byl pro něj vztah k Panně Marii, kterou přijal za svou matku. Tím vším mohl být Terezii velice blízký. Ve hře také jasně vystupuje téma přátelství mezi novici – Terezie prožívá přátelství jednak s ostatními novickami, jednak se svými duchovními bratry. V závěrečném rozhovoru Stanislava s Pannou Marií se navíc otevírá otázka, zda je možné i po smrti „pracovat pro spásu duší“³¹¹. Tato touha je v posledních měsících života vlastní i Terezii.³¹²

2.2.9 Shrnutí

Mezi Tereziinými hrami můžeme napočítat celkem tři s tematikou Vánoc (ZR 2, 5, 6) a pět inspirovaných životem světců (ZR 1, 3, 4, 6, 8).³¹³ Jedna hra přímo zpracovává příběh z Bible (ZR 4), další z ní volně vychází (ZR 6). V ostatních nacházíme mnoho biblických citací volně zakomponovaných do textu. Dohromady bychom jich napočítali až 270. Obvykle se ve hrách střídají promluvy v próze a ve verších (které se zpívaly), dvě hry (ZR 4, 5) jsou pak psány ve verších celé.

Při psaní si Terezie pečlivě prostudovávala prameny a zůstávala s nimi v souladu.³¹⁴ Zároveň se však nebála k látce něco přidat (např. komická scéna návratu zbojníků do jeskyně v ZR 6³¹⁵) nebo ji uchopit neobvyklým způsobem, což krásně vidíme u rekreace Ježíš v Betánii (ZR 4)³¹⁶. Do svých her dokázala velmi přirozeně vložit i témata, která byla důležitá a aktuální pro ni samotnou. Můžeme zmínit například přerod

³⁰⁹ Srov. tamtéž, ZR 8, str. 344-361.

³¹⁰ Srov. tamtéž, str. 458.

³¹¹ Tamtéž, ZR 8, str. 360.

³¹² Srov. např. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Vstupuji do života: Poslední rozhovory*. Str. 42, 68, 167.

³¹³ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 173, 175.

³¹⁴ Srov. tamtéž, str. 423, 445-446.

³¹⁵ Srov. tamtéž, str. 446.

³¹⁶ Srov. tamtéž, str. 439-440.

od strachu z Boha k lásce, který vidíme ve třech rekreacích (ZR 1, 2, 4)³¹⁷, téma Božího milosrdenství (ZR 6)³¹⁸, nebo touhu konat dobro na zemi i po smrti (ZR 8)³¹⁹.

Terezie v rekreacích také hrála.³²⁰ Určité herecké kvality se u ní projevovaly již v dětství, když vyprávěla bajky nebo imitovala zahradníka,³²¹ ale až na Karmelu její talent dostal prostor pro další rozvinutí. V červenu 1888, brzy po svém vstupu, hrála svatou Anežku³²² a v prosinci 1889 se zhostila role Panny Marie tak, že všechny sestry dojala. V pěti z osmi svých her ztvárnila hlavní roli: Janu z Arku (ZR 1, 3), Ježíše (ZR 4), Pannu Marii (ZR 6) a sebe samu ve hře Vítězství pokory (ZR 7). V představení Andělé u Ježíškových jesliček (ZR 2) hrála Ježíškova anděla, což byla také důležitá role. Do své úlohy se dokázala opravdu vžít a být velmi přesvědčivá, což potvrzují i slova Marie od Nejsvětějšího Srdce, která měla v Tereziině třetí rekreaci roli Francie:

Když jsem říkala „Přicházím k tobě spoutaná v okovech“, zároveň jsem se k ní (k Terezií) přibližovala, aby mi je mohla sejmout. Působila na mne jako skutečná Jana z Arku. Jaký měla vznešený a bojovný postoj! Ach, byla z ní skutečná Jana z Arku!³²³

Divadlo pro ni bylo i způsobem, jak vystoupit ze skrytosti a promluvit před ostatními sestrami.³²⁴ Tato forma měla v rámci komunity bezpochyby větší dosah a vliv než její ostatní texty. Cílem Terezie nebylo ukazovat na sebe nebo sestry poučovat, spíše se i skrz tento prostředek snažila konat dobro.³²⁵ To někdy znamenalo podělit se o své myšlenky (například o její poznání Boha jako milosrdného namísto soudce (ZR 2, 4, 6)), někdy povzbudit nebo citlivě učit a napomínat (ZR 4, 7). Dokázala vyslovit to, co poznávala jako dobré a pravdivé, i když obecnost mohlo většinově smýšlet jinak. Ve hrách je patrné úsilí přinášet do komunity pokoj, podporovat jednotu a vést sestry k lásce.

³¹⁷ Srov. tamtéž, str. 175.

³¹⁸ Srov. tamtéž, str. 446.

³¹⁹ Srov. tamtéž, str. 458.

³²⁰ Srov. tamtéž, str. 172-173.

³²¹ Viz výše, str. 10-11. Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 16. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Str. 32.

³²² Zmiňuje se o tom v dopise Celině, kde jí žádá o doručení několika věcí pro přípravu kostýmu. Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 53, str. 60.

³²³ TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 438, pozn. 43.

³²⁴ Srov. tamtéž, str. 174-175.

³²⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 166-167.

2.3 Terezie malující

Ve výtvarné oblasti Terezie nebyla tak nadaná jako její sestry. I když by se spolu s Celinou ráda učila kreslit u slečny Godardové, nebylo jí to pro nedostatek talentu umožněno.³²⁶ Starší sestra jí však předala alespoň něco z nabytých zkušeností. Z doby před Tereziiným vstupem na Karmel se nám zachovaly různé jí malované či kreslené obrázky. Můžeme zmínit několik malých obrázků v podobě malovaných květin a ozdobně psaných citátů³²⁷, sešit s kresbami (z prázdnin i jiných příležitostí)³²⁸, nebo třeba malbu v lastuře ústřice zachycující hvězdu Ježíšova srdce, která bezpečně vede k cíli loď.³²⁹ Již v té době se v jejich dílkách často objevovaly květiny, či různé symboly.

Na Karmelu byla v roce 1892 pověřena službou malování.³³⁰ K této službě patřily různé úkoly od kolorování černobílých obrázků či misálu přes barvení soch až po vytváření a opravy různých nápisů a obrazů zdobících zdi kláštera.³³¹ Roku 1892 maluje pro Celinu obraz Ježíše klepajícího na dveře³³², o rok později tvoří fresku okolo svatostánku v oratoři nemocných (o níž jsme se zmiňovali již výše)³³³. Z větších maleb můžeme dále zmínit obraz Ježíškův sen, který vytvořila pro sestru Anežku od Ježíše k prvnímu výročí jejího nástupu do funkce převorky 21.ledna 1894.³³⁴ K tomuto dárku přidala navíc i dopis vysvětlující symboliku obrazu.³³⁵ Spící Ježíšek drží v rukou květy, které mu darovala jeho snoubenka. Dříve než usnul, přemýšlel, jak by jí ukázal svou lásku, a pokračuje v tom i nyní. Náhle se ve snu objevují nástroje umučení – kříž, trnová koruna, kopí – a jeho zkrvavená tvář. To je způsob, jak své snoubence ukáže, že ji miluje. Všechny tři zmíněné malby Terezie vytvořila za pomoci obrázků, které použila jako model a podle své potřeby více či méně upravila.³³⁶

³²⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 57.

³²⁷ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 64-65. Viz Obrazová příloha, obr. č. 10, 11, 12.

³²⁸ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 67.

³²⁹ Srov. tamtéž, str. 69.

³³⁰ Srov. tamtéž, str. 196.

³³¹ Srov. Painting office. In The Archives of the Carmel of Lisieux website. [cit. 5.9.2022] Dostupné z: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/au-carmel/le-style-de-vie/le-travail/emploi-de-peinture>.

³³² Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 197. Viz Obrazová příloha, obr. č. 13.

³³³ Viz Obrazová příloha, obr. č. 1 a 2, a výše, str. 21-22.

³³⁴ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 158-159. Viz Obrazová příloha, obr. č. 14.

³³⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 156, str. 194-195.

³³⁶ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 119, 154, 158-159, 200-201.

Dalším zajímavým dílem je ornát zdobený Terezií v roce 1894, krátce po smrti jejího otce.³³⁷ Navazuje na obrázek, který v roce 1890 namalovala a darovala Celině sestra Anežka.³³⁸ Na tomto obrázku byla jedna lilie držící na svých okvětních plátcích obraz svaté Tváře, jako symbol Celiny, která chtěla vstoupit na Karmel jako Marie od svaté Tváře, a kolem ní čtyři poupata symbolizující její sourozence, kteří zemřeli v dětství. Terezie se již v té době k obrazu vyjadřuje: „Není to obrázek naší rodiny?“³³⁹ „Není naše rodina rodinou panenskou, rodinou lilií?“³⁴⁰ O několik let později se k němu vrací a dále jej rozvíjí. Na zadní straně ornátu, který byl ušit z šatů paní Martinové, zachycuje pět rozvitéch lilií symbolizujících pět sester Martinových a čtyři liliová poupata připomínající čtyři jejich zemřelé sestry a bratry. Mezi těmito devíti květy nacházíme svatou Tvář. Ve spodní části pak jsou dvě růže značící pana a paní Martinovy.

Výše³⁴¹ jsme již také zmiňovali palu³⁴², kterou Terezie v červnu 1896 ozdobil pro o. Roullanda, svého duchovního bratra.³⁴³ Vidíme na ní odplouvající loď, která míří za sluncem, jímž je Ježíš (skrytý v hostii), a útes na němž sedí bílý pták hledící ke slunci. Loď patří mezi Tereziiny oblíbené motivy. Ptáček upírající svůj zrak ke slunci se zanedlouho (v září téhož roku) dostane do Rukopisu B. V prvním dopisu o. Roullandovi se Terezie zmiňuje o pale, kterou mu poslala, takto:

Až vás oceán oddělí od Francie, budete si připomínat při pohledu na palu, kterou jsem s takovou radostí namalovala, že na hoře Karmelu jedna duše neustále prosí Božského Vězně lásky za úspěch vašeho slavného dobývání.³⁴⁴

Snad tedy můžeme ve vzdalující se lodi symbolicky vidět o. Roullanda, který brzy odpluje na misie, a v ptáčku Terezii, jež jej bude z hory Karmelu podporovat svou modlitbou.

Na vůbec posledním obrázku, který Terezie namalovala a věnovala abbému Bellièreovi, vidíme dvě ruce držící hostii, v níž je velmi jemně znázorněno dítě Ježíš.³⁴⁵ Součástí obrázku je také kaligrafický nápis: „Nemohu se bát Boha, který se stal pro mne

³³⁷ Srov. tamtéž, str. 206-207. Viz Obrazová příloha, obr. č. 15.

³³⁸ Srov. tamtéž, str. 149.

³³⁹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 102, str. 119.

³⁴⁰ Tamtéž, DT 104, str. 121.

³⁴¹ Viz výše, str. 25.

³⁴² Viz Obrazová příloha, obr. č. 3.

³⁴³ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 265.

³⁴⁴ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 189, str. 244.

³⁴⁵ Viz Obrazová příloha, obr. č. 4.

tak maličkým... miluji ho!... neboť On je jen láska a milosrdenství!“³⁴⁶ Terezie chce svého duchovního bratra povzbudit k větší lásce a důvěře k Bohu. Při tvorbě se opět inspirovala jiným obrázkem, který měla ráda.³⁴⁷

Zmínili jsme, že Terezie pro své obrazy často používala nějakou předlohu. Nedělala ovšem prosté kopie. Do obrazu obvykle něco doplnila, nebo celkově posunula jeho vyznění podle myšlenky, kterou chtěla vyjádřit. Modely jí tedy byly při tvorbě oporou, nepřebírala je však slepě.

Do galerie bychom Tereziiny obrazy nejspíš nepověsili. Důležitá je zde spíše řeč symbolů a skutečnost, že i tímto způsobem Terezie vyjadřovala své myšlenky. Zajímavostí pak je, že mnoho motivů, které se objevují v obrazech, nalezneme také v různých autorčiných spisech. Kupříkladu motiv lodě či plavby, který jsme viděli na pale malované pro o. Roullanda, nalézáme také v autobiografických spisech³⁴⁸, v dopisech³⁴⁹ i básních³⁵⁰.

2.4 Terezie a hudba

Jak na tom byla Terezie po stránce hudební? Na to nejsme schopni dát jednoznačnou odpověď. Z některých jejích dopisů vyplývá, že neměla moc hezký hlas. Přirovnává se v nich ke cvrčkovi, který „může zpívat jen v hloubi srdce, protože má hlas málo melodický“³⁵¹, nebo k vrabčákovi (v porovnání s jinou sestrou, jejíž hlas přirovnává ke zpěvu pěnkavy)³⁵². Můžeme se také dočíst, že v divadelních hrách prováděných v noviciátu chtěla Terezie přenechávat větší role jiným sestrám, a vzít si role menší, nenápadné, které se podle jejího mínění více hodily k jejímu zastřenému hlasu.³⁵³

Terezie měla velmi ráda svatou Cecílii, patronku zpěváků a hudebníků. O počátku jejího vztahu k této světici se zmiňuje v souvislosti s poutí do Říma následně:

Když jsem navštívila její dům proměněný v kostel, místo jejího mučednictví, a dozvěděla se, že byla prohlášena královnou hudby ne pro svůj krásný hlas ani pro své

³⁴⁶ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 266, str. 341.

³⁴⁷ Srov. DESCOUVEMONT, P. LOOSE, H. N. *Terezie a Lisieux*. Str. 251, 274.

³⁴⁸ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 165,

³⁴⁹ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 43, str. 50; DT 144, str. 177-178; DT 171, str. 218; DT 258, str. 329-330.

³⁵⁰ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 17, str. 18; BT 42, str. 57-58.

³⁵¹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 202, str. 270.

³⁵² Srov. tamtéž, DT 217, str. 281.

³⁵³ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 173.

hudební nadání, nýbrž v upomínku na *panenský zpěv*, který zapěla svému Snoubenci, ukrytému v jejím srdci, pocítila jsem k ní víc než zbožnou úctu: opravdovou *přátelskou něhu*... Stala se mou oblíbenou světicí, mou důvěrnicí... [...] Její život nebyl nic jiného než melodický zpěv i uprostřed největších zkoušek.³⁵⁴

Vidíme, že na Cecílii ji zaujalo právě to, že možná neměla krásný hlas nebo hudební nadání, ale zpívala Ježíši ve svém srdci. V tom jí byla blízká, tím ji inspirovala. (Pokud by Terezie byla výrazně hudebně nadaná, psala by velmi pravděpodobně o setkání s touto světicí jinak.)

Na druhou stranu, když Terezie píše divadelní hry, jsou v nich často i zpívané části, a to i v případě postav, které hraje ona. Například hra *Ježíš v Betánii*, v níž ztvárnila Ježíše, byla celá psána ve verších a určena pro zpěv.³⁵⁵

Můžeme tedy usoudit, že Terezie byla schopná zpívat, ale nijak v tomto umění nevynikala. Zpěv nebo hudba se však v jejích spisech objevují velmi často, jak ještě uvidíme v následující kapitole. Zdá se, že v tomto ohledu pro ni bylo setkání se svatou Cecílií zásadní.

³⁵⁴ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 128-129.

³⁵⁵ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 439.

3. Krása a umění v Tereziině díle

Tereziino dílo je protkáno řadou různých obrazů, s jejichž pomocí přibližuje své vidění Boha či svůj duchovní život. Setkáváme se s nimi ve všech typech textů, které psala, a symbolické vyjadřování je důležité i pro její výtvarná díla. Mnoho obrazů pochází z oblasti přírody³⁵⁶, objevuje se však také tematika hraček a her³⁵⁷, námořnictví³⁵⁸, či oblast matematiky³⁵⁹, fyziky³⁶⁰ a techniky³⁶¹.

Mimo to se v Tereziiných textech setkáváme s tematikou krásy a různými obrazy ze světa umění. Právě to bude látkou této kapitoly, kterou ještě rozdělíme na několik oddílů. V závěru se pak podíváme na to, co Terezie svými texty říká o vztahu Boha a krásna a jak se tento pohled odráží v jejím životě.

Před tím, než se začteme hlouběji do Tereziiných textů, si dovolíme ještě jednu poznámku. V pohledu teologie není symbol pouze něčím, co analogicky vypovídá o jiném, ale opravdovou jednotou dvou skutečností, propojením dvou světů – nebe a země, imanentního a transcendentního.³⁶² Takto můžeme nahlížet i na obrazy, jež ve svém díle používá Terezie.

3.1 Krása

„Vždycky jsem milovala to, co bylo velké, krásné“³⁶³, píše Terezie v autobiografických spisech. Slovo krása se v jejích textech objevuje celkem padesát šestkrát.³⁶⁴ My toto téma rozdělíme do dvou částí. Nebudeme jej rozebírat podrobně, ale zmíníme alespoň několik skutečností, jež v souvislosti s ním v textech nacházíme.

³⁵⁶ Viz např. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 16, 191-193, 201, 245.

³⁵⁷ Viz např. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 34, str. 42; DT 176, str. 223; DT 212, str. 276.

³⁵⁸ Viz např. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 17, str. 18; BT 42, str. 57-58.

³⁵⁹ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 226, str. 300.

³⁶⁰ Viz TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 248-249.

³⁶¹ Viz např. tamtéž, str. 201-202.

³⁶² Srov. ŠPIDLÍK, T. RUPNIK, M.I. *Integrální poznání: Symbol jako nejdokonalejší výpověď*. Str. 198, 203.

³⁶³ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 98.

³⁶⁴ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 409, pozn. 1.

3.1.1 Krása přírody a umění

Terezie byla od útlého dětství vnímavá ke kráse přírody.³⁶⁵ Můžeme to velmi dobře pozorovat také v jejím vyprávění o pouti do Říma,³⁶⁶ kde zmiňuje, co vše po cestě spatřila. Z tohoto textu nyní vyjdeme a dotkneme se tří skutečností, jež jsou v něm ve vztahu kráse a umění načrtnuty.

Na Tereziině popisu průjezdu Švýcarskem zřetelně vidíme, že ji krása stvoření přivádí ke Stvořiteli:

Bylo nám dopřáno shlédnout mnoho skvostných věcí. Nejprve to bylo Švýcarsko se svými horami, jejichž temeno se ztrácí v mracích, se svými půvabnými vodopády, které vytryskují tisícovým rozmanitým způsobem, se svými hlubokými údolními, se svými obrovitými kapradinami a růžovými vřesovišti. Má milovaná matko, jak tyto přírodní krásy, tak *marnotratně rozesteté*, prospěly mé duši! Jak ji pozvedly k Tomu, kterému se zalíbilo rozhazovat podobná mistrná díla po zemi vyhanství, které má trvat jen jeden den!... [...] Když jsem pohlížela na všechny tyto krásy, rodily se v mé duši velmi hluboké myšlenky. Zdálo se mi, že už chápu Boží velikost a divy nebe...³⁶⁷

Její úžas nad krásou přírody přechází do úžasu nad Stvořitelem, do obdivu nad jeho velikostí a nad marnotratnou láskou, s níž rozsévá po zemi takové krásy. Ve hře Andělé u Ježíškových jesliček³⁶⁸ pak nacházíme sloku s obdobnou myšlenkou:

Melodie sladká,
harmonie světů,
o velikosti Boha
zpívá ticho květů.³⁶⁹

Příroda ukazuje lidem na Boží velikost, zároveň svého Tvůrce oslavuje, chválí.

Terezie se však nekochá jen krásami přírody. „Poté, co jsem se obdivovala moci Pána Boha, mohla jsem se ještě obdivovat moci, jakou dal svým tvorům,“³⁷⁰ píše v úvodu k vyprávění o své návštěvě Milána a dalších italských měst.

Campo santo nás nadchlo ještě víc než katedrála. Všechny bílé mramorové sochy, které, jak se zdá, oživilo dláto génia, jsou umístěny na rozlehlém poli mrtvých s jakousi nedbalostí, což podle mého názoru zvyšuje jejich kouzlo... Člověk by byl

³⁶⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 32.

³⁶⁶ Srov. tamtéž, str. 118-138. Viz výše, str. 17-18.

³⁶⁷ Tamtéž, str. 122.

³⁶⁸ Viz výše, str. 41.

³⁶⁹ TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. ZR 2, str. 209.

³⁷⁰ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 123.

v pokušení utěšovat smyšlené postavy, které nás obklopují. Jejich výraz je tak pravdivý, jejich bolest tak klidná a tak odevzdaná, že se člověk nemůže ubránit, aby neuznal, že srdce umělců, kteří vytvářeli tato mistrovská díla, bylo plné myšlenek na nesmrtelnost.³⁷¹

Vidíme, že je velmi vnímavá i ke kráse umění, že k ní tato díla promlouvají. Zároveň ji přivádějí k úvahám o Bohu jako o tom, od něž umělci dostávají schopnosti k vytvoření svých mistrovských děl. V Listu umělcům Jan Pavel II. mluví o vztahu Boha-Stvořitele a člověka-tvůrce, který je Bohem vybaven a pozván, aby se svým způsobem podílel na díle stvoření.³⁷² Podobně v knize Exodus čteme, jak jsou řemeslníci (při putování Izraele pouští do zaslíbené země) naplněni Božím duchem, aby uměli vytvořit všechny předměty potřebné pro bohoslužbu (Ex 31,1-11). Umělecké schopnosti jsou zde jasně ukázány jako Boží dar. Proces stávání se umělcem v sobě jistě nese i vlastní přičinění člověka, postupné vypracovávání se, nutnou píli, Boží dar je zde ovšem nenahraditelný, je podstatnou podmínkou. Člověk se nestává umělcem sám od sebe a pro sebe – je zde jiný Umělec, k jehož dílu je přizván.

V závěru Tereziina vyprávění o cestě do Říma nacházíme ještě jeden rozměr jejího vztahu ke kráse přírody a umění:

Jaká poezie plnila mou duši při pohledu na všechny tyto věci, které jsem viděla poprvé a naposled v životě!... Bez lítosti jsem je viděla vyprchávat, mé srdce prahlo po jiných skvostech. Už se dost nadívalo na *krásy pozemské*. Předmětem jeho tužeb byly *krásy nebe*, a abych je mohla dávat *duším*, chtěla jsem se stát *vězenkyní*...³⁷³

Pozemské krásy ji přitahují, oblažují, ukazují jí na Stvořitele... Ale Terezie touží ještě po jiné kráse, po kráse nebe. Pro ni a pro to, aby umožnila do této krásy vstoupit i dalším duším, se chce těchto pozemských skvostů vzdát. „Co oko nevidělo a ucho neslyšelo, co ani člověku na mysl nepřišlo, připravil Bůh těm, kdo ho milují“ (1Kor 2,9), píše svatý Pavel. Tereziin vztah k pozemským krásám podléhá její touze po nebi. Vidíme zde jednak její přesvědčení o přesažnosti krásy nebe nad krásami, jež nabízí země, jednak tíhnutí k eschatologii³⁷⁴, které je pro ni typické a hojně se objevuje i v jejích dalších textech (obzvláště v básních).

³⁷¹ Tamtéž, str. 123-124.

³⁷² Srov. JAN PAVEL II. *List umělcům*. Čl. 1. In EMINGER, Z. A. *Teologie a kultura*. Str. 105-106.

³⁷³ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 138.

³⁷⁴ Srov. BARÁTOVÁ, V. K. *Le sens et l'actualité de l'eschatologie vécue: Étude sur Sainte Thérèse de Lisieux*. Str. 12.

3.1.2 Ježíš – Krásný

Ježíš sám je úchvatný a krásný.³⁷⁵ V souvislosti s ním se v Tereziiných spisech slovo krása vyskytuje celkem dvacet osmkrát.³⁷⁶ Terezie poznává, „že se zmýlí, bude-li hledat někde jinde jen stín krásy, kterou by pokládala za krásu samu“³⁷⁷.

Téma Ježíšovy krásy vykresluje především ve hře *Andělé u Ježíškových jesliček*³⁷⁸. Ježíškův anděl, který na začátku obdivoval krásu dítěte Ježíše, je po spatření obrazu Svaté Tváře překvapen, že může existovat něco ještě krásnějšího.³⁷⁹ Svou krásou podle něj Kristova trpící tvář přesahuje i všechny krásy nebes,³⁸⁰ a jeho „slzy se třpytí víc než záře nebe a jsou krásnější než ranní rosa“³⁸¹. Krása vyzařuje také z eucharistie, i když je zde ještě zahalenější, než dříve: „Nejprve jsi odhalil slabým stvořením svoji velebnou Tvář, [...] a teď ji chceš zakrýt závojem ještě neproniknutelnějším, než je lidská přirozenost... Já však, Ježíši, vidím, jak z hostie září krása tvé Tváře! Tvůj půvab není přede mnou skryt...“³⁸² Terezie zde prostřednictvím rozhovoru andělů přináší sestrám meditaci o Ježíšově kráse, která je pro ni o to větší, oč je skrytější; roste spolu s mírou ponížení, s mírou lásky.

Ježíšova krása má také moc přivádět k němu ty, kteří si jí povšimnou. „Jen co lidé spatří tvoji krásu, pospíší si odevzdat ti srdce, budou žít jen pro tebe...“³⁸³, prohlašuje Ježíškův anděl. Tato krása přitahuje i Terezii. „Má duše se zamilovala do tvé krásy“³⁸⁴, píše v jedné své básni. A v dopise ze svých duchovních cvičení roku 1890 (při nichž jako obvykle prožívala velkou vyprahlost) píše sestře Marii od Nejsvětějšího Srdce, že „je šťastná, že jde za svým snoubencem z lásky k *Němu samotnému* a ne kvůli jeho darům...“, protože „on sám je tak krásný, tak úchvatný! i když *mlčí*... ano, i když *se skrývá!*...“³⁸⁵. Terezie vnímá i tuto skrytou krásu. Chce pro ni jít za svým snoubencem, i když zrovna zakouší jen jeho mlčení.

³⁷⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 111, str. 131.

³⁷⁶ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Můj spev lásky*. Str. 409, pozn. 1.

³⁷⁷ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 76, str. 85.

³⁷⁸ Viz výše, str. 41.

³⁷⁹ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Můj spev lásky*. ZR 2, str. 210-211.

³⁸⁰ Srov. tamtéž, ZR 2, str. 212.

³⁸¹ Tamtéž, ZR 2, str. 215.

³⁸² Tamtéž, ZR 2, str. 217.

³⁸³ Tamtéž, ZR 2, str. 212.

³⁸⁴ Srov. THÉRÈSE DE LISIEUX. *Œuvres complètes*. BT 34, str. 717.

³⁸⁵ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 111, str. 131.

3.2 Ježíš, umělec duší

O Ježíši jako o umělci duší³⁸⁶ píše Terezie v rukopisu věnovaném matce Marii de Gonzague, a to v kontextu sesterské lásky. Vypráví zde o svém vztahu k jedné spolusestře, která jí byla velmi nesympatická, a o tom, jak se snažila tento pohled na ni překonat uvědoměním si, že i ona je Božím uměleckým dílem, a realizací skutků lásky.

V komunitě má jedna sestra talent, že se mi v ničem nelíbí. Její chování, její slova, její povaha mi připadaly *velmi nepřijemné*. Ale je to *svatá řeholnice*, která je jistě velice milá Pánu Bohu. [...] Tu jsem se snažila dělat pro tuto sestru to, co bych dělala pro osobu, kterou nejvíce miluji. Pokaždé, když jsem ji potkala, modlila jsem se za ni k Pánu Bohu, obětovala jsem Mu všechny její ctnosti a zásluhy. Dobře jsem cítila, že to Ježíše těší, protože není umělce, který by nepřijímal rád chvály za svá díla. Ježíš, umělec duší, je šťasten, když se nezastavujeme u zevnějšku, ale když vnikáme do vnitřní svatyně, kterou si zvolil za příbytek, a obdivujeme se její kráse.³⁸⁷

Vnímá, že podobně jako jiné umělce těší i Ježíše, když ocení jeho dílo, tedy tuto sestru. Na první pohled jí sice moc krásná nepřipadá, rozhoduje se však u toho nezůstat a hledat krásu její „vnitřní svatyně“, v níž přebývá Ježíš.

Mohli bychom přemýšlet, jakému umělci je v tomto případě Ježíš podobný. Obraz vnitřní svatyně nám navozuje představu chrámu, který zatím zvenčí není úplně přitažlivý, vevnitř je však velmi krásný. Mohl by tak v tomto pojetí být architektem, nebo malířem. Zároveň je to pro Terezii jeho přítomnost, co jí v posledku ke zmíněné sestře přitahuje.³⁸⁸ Je tedy také obyvatelem tohoto chrámu.

Vypadá to, že Ježíš je zde umělcem nepochopeným. On sám zná hodnotu svého díla, rozumí mu a umí vidět jeho krásu, ale pro Terezii to není vůbec jednoduché. Chce se však na svou sestru podívat pohledem autora, protože je to on, kdo jí může nejlépe pomoci své dílo pochopit. Snaží se všimnout si všech jejích ctností, objevovat její vnitřní krásu. Zároveň důvěřuje Ježíšovým uměleckým kvalitám, a i když sama zatím v tomto jeho díle mnoho krásy nevnímá, již nyní ho za svou sestru chválí.

³⁸⁶ Na tomto místě je vhodné poznamenat, že Bůh stvořil (a utváří) člověka jako celek, ne pouze jeho duši. Terezie zde používá literární záměnu části a celku, či slovník Bible, v němž je duši také často myšlen „celý“ člověk. (Srov. TRESMONTANT, C. *Bible a antická tradice: esej o hebrejském myšlení*. Str. 90-92.) Když mluví o Ježíši jako o umělci duší, myslí tím obecně jeho tvůrčí činnost v člověku.

³⁸⁷ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 217.

³⁸⁸ Srov. tamtéž, str. 218.

Podobný obraz používá Terezie o několik stran dále. V souvislosti s vyprávěním o jejím úkolu pomocnice novicmistrové píše:

Má milovaná matko, já jsem malý štěteček, který si Ježíš vybral, aby mohl malovat svůj obraz v duších, které jste mi svěřila. Umělec nepoužívá jen jeden štětec. Potřebuje nejméně dva. [...] Moje matko, vy představujete vzácný štětec, který s láskou uchopí Ježíšova ruka, když chce vykonat *velkou práci* v duši vašich dětí. Já jsem *maličký štěteček*, který potom použije pro nejmenší detaily.³⁸⁹

Ježíš je tentokrát malířem, který v duších sester maluje svůj obraz za pomoci štětců, jimiž jsou matka Marie de Gonzague a její pomocnice Terezie. Zde vidíme dílo v procesu tvorby: sestry v procesu zrání, dorůstání do plnosti toho, kým je Bůh chce mít, jak v nich chce zachytit svůj obraz. Toto dílo vlastně vzniká celý život. A tak, když se vrátíme k předchozímu úryvku, můžeme i zde tušit dílo, které je zatím v procesu tvorby, a jehož krása může být nakonec mnohem větší a zřetelnější.

Matka Marie de Gonzague a Terezie, Ježíšovy štětce, musí při svém úkolu formování noviců dobře naslouchat ruce, která je vede. Musí vnímat umělcův záměr i obraz samotný, aby malovaly tak, jak je potřeba. Z různých textů vidíme, že i toto je Terezii vlastní.³⁹⁰ Dokáže rozlišit, kdy být na některou sestru přísná i kdy jinou poslat, aby si šla hrát s káčou³⁹¹.

Ve výše zmíněném obraze Terezie dává důraz především na Boží tvůrčí činnost v člověku, na jeho záměr a iniciativu. Můžeme dodat, že úkol být tvůrcem vlastního života a vytvořit z něj v jistém smyslu umělecké dílo³⁹² Bůh každému člověku svěřuje. Člověk nemá zůstat pasivním, ale má se na celém díle podílet. „Štětce“ mu pak mohou pomáhat v rozlišování, jakým obrazem má podle Božího záměru být, a v stávání se jím.

3.3 Hudba – zpívejme píseň lásky

Hudba a zpěv hrají v Tereziiných textech důležitou roli. Objevují se napříč všemi jejími spisy v různém kontextu i významu. Na důležitost tohoto tématu ukazuje i skutečnost, že sestra Anežka původně zamýšlela použít pro sestřin životopis titul „Zpěv

³⁸⁹ Tamtéž, str. 226.

³⁹⁰ Srov. tamtéž, str. 226-232, 234.

³⁹¹ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Vstupuji do života: Poslední rozhovory*. Str. 186.

³⁹² Srov. JAN PAVEL II. *List umělcům*. Čl. 2. In EMINGER, Z. A. *Teologie a kultura*. Str. 105-106.

lásky“.³⁹³ Tato látka by se dala rozebírat dlouze a detailně, my zde (pro potřeby diplomové práce) vybereme pouze několik podstatných myšlenek a akcentů.

Již jsme zmínili, že celými autobiografickými spisy se jako refrén prolíná Tereziina touha „opěvovat Pánovo milosrdenství“.³⁹⁴ Vychází přitom ze slov žalmu: „O Hospodinově milosrdenství chci zpívat věčně, svými ústy v známost uvádět tvou věrnost po všechna pokolení“ (Ž 89,2).³⁹⁵ V autobiografických spisech opravdu „vypívává“, jak ji Pán provedl i těžkými okamžiky jejího života, jak jí dal růst, jak jí ukázal její povolání... Ke stejné činnosti zve také jednoho ze svých duchovních bratrů: „Bratříčku, můžete jako já zpívat o milosrdenství Pána, skvěje se ve vás v celé své nádheře...“³⁹⁶. V tomto opěvování milosrdenství můžeme vidět jednak vzdávání chvály Bohu, jednak svědectví o Božích skutcích v životě světice adresované lidem. Terezie chce ale také zpívat přímo pro Boha (nezávisle na tom, zda poslouchá ještě někdo další). Do svého erbu³⁹⁷ umísťuje harfu, která symbolizuje její touhu „zpívat Ježíši melodie lásky“³⁹⁸. Podobně si úkol setrvat před Božím trůnem a zpívat písně lásky vytyčuje také v Rukopisu B.³⁹⁹

Dále se v Tereziiných textech setkáváme se symbolem lyry⁴⁰⁰. Nacházíme jej celkem v sedmi básních, pěti rekreacích, a šesti dopisech (z nichž pět je adresováno Celině⁴⁰¹). Slovo je použito v různém významu. Zajímavé je sousloví „lyra srdce“, které se objevuje především v dopisech Celině, ale i jinde. „Celino, lyra mého srdce bude zpívat 28. pro tebe, tvé jméno bude často zaznívat v milovaných uších mého Ježíše!...“⁴⁰², píše Terezie své sestře v dopise, kterým jí přeje k narozeninám, a vyjadřuje tak příslib modlitby. Jindy se Celina sama stává lyrou a Ježíš hudebníkem.⁴⁰³ Tento obraz Terezie používá také v básni *Moje zbraně*:

Ty rozechvěl jsi struny svoji lyry,
lyrou je moje srdce, Ježíši!

³⁹³ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. Str. 13.

³⁹⁴ Viz výše, str. 31-32.

³⁹⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 15.

³⁹⁶ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 247, str. 317.

³⁹⁷ Viz *Obrazová příloha*, obr. č. 8.

³⁹⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 177.

³⁹⁹ Srov. tamtéž, str. 190.

⁴⁰⁰ Viz THÉRÈSE DE LISIEUX. *Œuvres complètes*. Str. 1320, DT 149, pozn. 4. (V českém překladu dopisů poznámka neodkazuje správně.)

⁴⁰¹ DT 102, 142, 147, 149, 161.

⁴⁰² TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 102, str. 119.

⁴⁰³ Srov. tamtéž, DT 147, str. 182; DT 149, str. 186-187; DT 161, str. 201-202.

Můj hlas tvé Milosrdenství šíří,
sílu, něhu a lásku nejvyšší!⁴⁰⁴

Je to tedy Ježíš sám, kdo rozeznává svou lyru. „On sám je božský Hudebník, který se stará o koncert...“⁴⁰⁵ Na Celině (či jiné sestře) je, aby mu jeho hudební produkci umožnila, případně se přidala svým zpěvem.⁴⁰⁶

Mluvíme-li o symbolu lyry, neměli bychom zapomenout na Tereziinu pátou divadelní hru, *Vánoce s Božím Žebráčkem*⁴⁰⁷, v níž se tento hudební nástroj objevuje jako jeden z dárků, o něž sestry žádá dítě Ježíš.

Vyslechni si, sestro moje,
po čem Dítě Ježíš prahne,
pro svou Lyru libozvučnou,
po tvém věrném srdci sáhne.
V Nebi zažil pouze blaženost,
sladké zpěvy svatých andělů.
Touží, abys mu jako oni
zpívala chvály uvnitř Karmelu.⁴⁰⁸

Opět zde vidíme spojení lyry a srdce. Dále je sestra pozvána, aby Ježíši zpívala chvály podobně, jako to činí andělé. To je další rozměr Tereziina zpěvu: konání činnosti, která se koná v nebi.

Vyhnaná snoubenka může i v cizí zemi
zpívat o nekonečné lásce v písních svých,
vždyť tebou, Ježíši, tam opuštěna není,
tvá láska objímá ji jako v nebesích.⁴⁰⁹

Může zpívat (a tak Ježíši vyznávat svou lásku) už ve „vyhnanství“. Nemusí čekat, až dojde do nebeské vlasti, protože její snoubenec je přítomen již nyní. Její zpěv je tedy napodobováním nebeského zpěvu a určitým předjímáním toho, co se bude dít na věčnosti. Zároveň u Terezie vidíme i velikou touhu jednou se opravdu v této činnosti připojit k nebeským pěvcům:

⁴⁰⁴ TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. BT 48, str. 136.

⁴⁰⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 165, str. 207.

⁴⁰⁶ Srov. tamtéž, DT 149, str. 186.

⁴⁰⁷ Viz výše, str. 43-44.

⁴⁰⁸ TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Môj spev lásky*. ZR 5, str. 288. THÉRÈSE DE LISIEUX. *Œuvres complètes*. ZR 5, str. 876. (Text je kombinací obou.)

⁴⁰⁹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 28, str. 36.

Má duše brzy vzlétne s chvalozpěvem vzhůru
v den, který bude provždy nad ní rozzářen.
Pak budu zpívat s lyrou andělských kůrů
po celý věčný den!...⁴¹⁰

Terezie chce již na zemi konat to, co (jak doufá) bude na věky konat v nebi. Zároveň se zde opět promítá její silná víra ve věčný život a směřování k němu jako ke skutečnému cíli její existence.

Chtěli bychom zmínit ještě jednu skutečnost, s níž se v souvislosti s tematikou hudba potkáváme. Tereziin zpěv lásky se může zdát neúčinným mrháním času:

Žít z lásky prý podivné šílenství je!
"Nech toho zpěvu", kdekdo radí mi,
"na světě člověk jenom jednou žije,
využij proto každé vteřiny!"
Milovat tě, je ztráta k zúrodnění!...
Můj Pane, přijď si všechno, co jsem vzít.
Chci se zpěvem opouštět tuto zemi
a z Lásky mřít.⁴¹¹

Ozývají se hlasy, které doporučují, aby dělala něco prospěšného, aby zbytečně neztrácela drahocenné vteřiny svého života. Pro ni je však tento zpěv, tato marnotratnost lásky plodnou ztrátou. Věří, že přinese své ovoce. Zároveň jí nejde o nějaký zisk, ale o to, aby dělala Bohu radost. „Radost má na této zemi / je tvoje srdce potěšit,“⁴¹² říká v jedné básni. Podobně vyjadřuje i v autobiografických spisech, že její jedinou touhou je dělat radost Ježíši.⁴¹³ Proto zpívá.⁴¹⁴ A od svého záměru se nenechá jen tak odradit.

Krátké shrnutí na závěr: Tereziin zpěv můžeme číst doslovně – opravdu chce Bohu zpívat, protože věří, že mu tím udělá radost. Sama tak činí hlavně ve svém srdci, protože „má hlas málo melodický“⁴¹⁵, ke zpěvu ale povzbuzuje i jiné⁴¹⁶. Krom toho je možná i metaforická četba. Zpěv či rozeznívání lyry pak může značit modlitbu či lásku.

⁴¹⁰ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 5, str. 14.

⁴¹¹ Tamtéž, BT 17, str. 19.

⁴¹² Tamtéž, BT 45, str. 61.

⁴¹³ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 202.

⁴¹⁴ Srov. tamtéž, str. 190.

⁴¹⁵ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 202, str. 270.

⁴¹⁶ Srov. tamtéž, DT 217, str. 281.

3.4 Šaty a šperky – učinit se krásnou (tj. obléci se do krásného)

Obraz krásných šatů a šperků Terezie používá v souvislosti s přípravou na svou profesi. Období předcházející této události bylo v jejím případě prodlouženo⁴¹⁷, z čehož byla nejprve smutná, pak se však rozhodla vzniklý čas využít.

Když jsem se *dala* Ježíši, abych mu dělala radost, těšila ho, nesmím ho nutit, aby plnil *mou vůli* místo své. Také jsem pochopila, že nevěsta má být okrášlena pro svůj svatební den a že já jsem pro tento cíl ještě nic neudělala... Tu jsem řekla Ježíši: „Můj Bože, nežádám tě, abych směla složit svaté sliby. *Budu čekat tak dlouho, jak budeš chtít*. Jenom nechci, aby bylo mé spojení s tebou odloženo mou vinou. Proto vynaložím všechnu péči na to, abych si zhotovila krásné šaty, obohacené drahokamy. Když shledáš, že jsou dost bohatě ozdobeny, jsem jista, že ani všichni tvorové ti nezabrání, aby ses sklonil ke mně a spojil mě navždy se sebou, můj Miláčku!...“⁴¹⁸

Stejný obraz později používá i k povzbuzení Leonie, jejíž profese byla také odložena:

K obláčke mi oblékli krásné bílé šaty posázené krajkami a květy. Kdo tedy myslel na to, aby mi dal šaty pro mou svatbu?... Tyto šaty si musím připravit já *docela sama*. Ježíš chce, aby mi nepomáhal nikdo kromě *Něho*. Tedy se s jeho pomocí dám do práce [...] Tvorové neuvidí mé snahy, budou ukryté v mém srdci. Budu se snažit zůstat v *zapomenutí*, nebudu chtít jiný pohled, než Ježíšův...⁴¹⁹

Podobně jako jiné nevěsty, i Terezie si chce pro svůj velký den připravit krásné šaty – šaty své duše. Ke zdobení využívá nejrůznějších situací, v nichž může vykonat nějakou drobnou službu nebo se něčeho vzdát.⁴²⁰ Skládá pláště, které sestry zapoměly uklidit, roste v chudobě, odpírá si mluvit se svou rodnou sestrou Pavlínou v případech, kdy by to bylo proti řeholi... Mohli bychom shrnout, že její „svatební přípravy“ spočívají v konání skutků lásky, růstu v životě podle řehole a drobných obětích.

„Krása byla stvořena pro druhé,“⁴²¹ má konkrétní, osobní ráz. Terezie chce být krásnou pro Ježíše, svého ženicha, na jehož pohledu jí záleží. V obrazu přípravy šatů myslí na přípravu srdce; na krásu vnitřní, i když mluví o kráse vnější. Kdyby byl jejím snoubencem někdo jiný, chtěla by opravdu mít na své svatbě krásné šaty, i když by nejspíš

⁴¹⁷ Viz výše, str. 20.

⁴¹⁸ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 152.

⁴¹⁹ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Dopisy Terezie z Lisieux*. DT 176, str. 223.

⁴²⁰ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 152-154.

⁴²¹ LEWIS, C. S. *Ta obludná síla*. Str. 145.

myslela i na své nitro. Krása vnitřní i vnější spolu souvisí.⁴²² Ale před Bohem je převzácná především krása srdce (Srov. 1Pt 3,3n), a tak pro duchovního ženicha připravuje krásu duchovní. Pro ostatní přihlížející může zůstat půvab jejího šatu skryt.

Vidíme také, že Terezie ve svém krášlení není odkázána jen na sebe. Jako starobylé šperky od svého snoubence přijímá otcovu nemoc, která je zdrojem utrpení i pro ni.⁴²³ O několik let později píše:

Ruce mi ozdobil perlami vzácné ceny,
na hrdlo nejdražší řetězy daroval,
i diamanty, jež mám v uších zavěšeny,
mi Kristus darem dal.

Celou mě ozdobil vzácnými drahokamy,
na prstě se mi jeho snubní prsten skví,
perlami jeho vlídnost pokryla mi
i plášť můj panenský.⁴²⁴

V citované básni zveršovává rezponzoria z oficia svátku svaté Anežky, ale píše ji zároveň i sama za sebe.⁴²⁵ Sám Ježíš, její snoubenec, ji obdarovává šperky, činí ji krásnou. Terezie jeho dary přijímá, i když ji samotnou toto zkrášlování někdy mnoho stojí, jako v případě otcovy nemoci.

3.5 Házet květy

Dovolíme si zde zmínit ještě jedno z Tereziiných oblíbených symbolických gest, které přímo nevychází z žádné oblasti umění, přece však je v něm důležitá krása.

Během letních večerů se Terezie setkávala se svými novickami u kříže stojícího na nádvoří Karmelu a společně jej uctívaly tím, že na něj házely okvětní plátky růží.⁴²⁶ Toto gesto zná Terezie od dětství, kdy se při procesích s Nejsvětější Svátostí snažila hodit růžové lístky tak, aby se dotkly monstrance.⁴²⁷ Více o něm mluví v Rukopisu B.⁴²⁸

⁴²² Srov. POLÁK, J. *Krása na prodej?: Historické, antropologické a etické aspekty estetické chirurgie*. Str. 181-184.

⁴²³ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 154.

⁴²⁴ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. BT 26, str. 34.

⁴²⁵ Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. Str. 381-390.

⁴²⁶ Srov. GAUCHER, G. *Životopis Terezie z Lisieux*. Str. 156.

⁴²⁷ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 43.

⁴²⁸ Srov. tamtéž, str. 190.

Poznává, že není schopna dělat pro Boha velké věci, jako například jít a hlásat evangelium nebo za něj prolít svou krev, jak to udělali někteří svatí. Chce mu ale také dokázat svou lásku skutkem, a tak se rozhoduje symbolicky zůstat v blízkosti jeho trůnu, zpívat mu a házet květy. Co značí tyto květy, vysvětluje následně:

Nemám jiný prostředek, jak ti dokázat svou lásku, než házet květy. To znamená, že si nenechám ujít žádnou malou oběť, žádný pohled, žádné slovo, že budu využívat všech nejmenších věcí a dělat je z lásky... Z lásky chci trpět, a z lásky dokonce se i radovat. Proto budu házet květy před tvůj trůn. Nechci nalézt ani jediný, abych ho *neotrhal* pro tebe...⁴²⁹

Chce tedy Bohu dávat všechny své bolesti i radosti, všechno dělat z lásky k němu. Gesto může stále vypadat neúčinně, zbytečně... ale to je v jistém smyslu Tereziin záměr. Ví, že jiní mohou pro Boha udělat daleko větší věci. Ona mu však chce nabídnout alespoň maličkosti, kterých je schopna. Zároveň věří, že i to má smysl. Můžeme se ptát: k čemu budou Bohu její květy? Co se s nimi stane?

Ježíši, k čemu ti budou mé květy a mé zpěvy?... Ach, dobře vím, tento voňavý déšť, tyto křehké a bezcenné lístky, tyto zpěvy lásky od nejnepatrnějšího srdce tě okouzlí, tato nic ti udělají radost. Vítězná církev se bude nad nimi usmívat, bude sbírat květy, otrhané z *lásky*, a dá jim projít tvýma božským rukama, Ježíši. Tato nebeská církev si chce *hrát* se svým děckem a bude také házet květiny, které nabyly tvým božským dotykem nekonečné ceny. Bude je házet na trpící církev, aby uhasila její plameny, bude je házet na církev bojující, aby jí zajistily vítězství!...⁴³⁰

Terezie věří, že její květy udělají Bohu radost, že jej okouzlí. To je její cíl.⁴³¹ Zároveň věří, že Ježíš dá takto darovaným květům ještě úplně jinou hodnotu, že se její květy promění v nebeskou krásu, a ona tak skrze ně pomůže církvi trpící a církvi bojující, na něž po dotyku jeho rukou dopadnou.

Tomuto gestu se přímo věnuje i jedna z Tereziiných básní nesoucí název *Házet květy*.⁴³² Napsala ji v červnu 1896 pro matku Anežku od Ježíše, které tak chtěla tento symbolický úkon přiblížit.

Házet květy znamená nabídnout ti jako prvotiny
nejlehčí povzdechnutí, největší bolesti.

⁴²⁹ Tamtéž.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ Srov. tamtéž, str. 202.

⁴³² Srov. TERÉZIA Z LISIEUX, sv. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. BT 34, str. 111, 395.

Mé smutky a radosti, mé malé oběti,
to jsou mé květy!...⁴³³

Takto v básni v dialogu s Ježíšem sestře vysvětluje, co symbolizují její květy. Zmiňuje také, že jimi chce Ježíši osušit slzy, zapalovat pro něj srdce, bojovat za spásu hříšníků. Chce jimi Ježíši vyjádřit svou lásku.

V básni *Opadaná růže* se pak Terezie sama stává růží.⁴³⁴ Již opadá. Nehodí se k tomu, aby někde něco ozdobila. Ale chce dát sebe samu. Svými okvětními lístky chce Ježíši zpříjemnit jeho první krůčky a také zlehčit poslední, směřující na Kalvárii. Vzdává se pro něj posledních zbytků své krásy. Možná Bohu nenabídla velké skutky (podle lidských měřítek), ale dala mu opravdu všechno.⁴³⁵

S pomocí výše nastíněného můžeme lépe porozumět také příslibům o dešti růží⁴³⁶, které Terezie pronáší ke konci svého života. „Až budu v nebi, musíte často naplňovat mé malé ruce prosbami a obětmi, bude mi dělat potěšení, když je budu jako déšť milostí házet na duše“⁴³⁷, řekla jednou sestře Marii od Nejsvětější Trojice. Ve své činnosti chce pokračovat i po smrti, ale již v trochu jiné roli. Dříve to byly její oběti a modlitby, nyní chce Ježíši předkládat to, co jí svěřil jiní.

3.6 Shrnutí: Bůh, krásno a Terezie

Na závěr kapitoly si položíme dvě otázky: Co Terezie svým dílem říká o vztahu Boha a krásna? Co to znamená pro její život – k čemu ji to vede?

Bůh je pro Terezii Krásný.⁴³⁸ Ve svých textech takto mluví hlavně o Ježíši, který je ale obrazem Otce (srov. J 14,9; Kol 1,15), a tak tuto skutečnost (i v jejím pojetí) jistě můžeme vztáhnout na celou Nejsvětější Trojici. Krása Boží i krása nebe jsou předmětem její touhy.

Bůh je počátkem vši krásy. Je Stvořitel – tvůrce krásy. Je tím, kdo po zemi s marnotratnou láskou rozesel umělecká díla přírody. Tím, kdo jako umělec duší tvoří

⁴³³ Srov. THÉRÈSE DE LISIEUX. *Œuvres complètes*. BT 34, str. 717.

⁴³⁴ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Básně svaté Terezie z Lisieux* BT 51, str. 68-69.

⁴³⁵ Podobně jako chudá vdova. (Srov. Mk 12,42-44).

⁴³⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Vstupuji do života: Poslední rozhovory*. Str. 38.

⁴³⁷ Tamtéž, str. 186.

⁴³⁸ Více k pohledu teologie na krásu viz např. EVDOKIMOV, P. *The Art of the Icon: A Theology of Beauty*. Oakwood Publications, Pasadena 1990.

každého člověka jako krásný, jedinečný obraz sebe sama. Zároveň je jediným Umělcem, který dává lidem schopnosti, aby se připojili k jeho dílu krásy.

Bůh je v Tereziiných očích také milovníkem krásy. Dělá mu radost každý květ, každá píseň, které mu lidé s láskou darují. Dělá mu radost, když pro něj někdo vyzdobí své srdce (a sám takovým snahám rád pomůže).

A Terezie? Chce Bohu dělat radost. Chce mu zpívat svou píseň lásky, darovat mu květy, učinit se pro něj krásnou. Také se raduje z krásy, kterou Bůh vložil do přírody, a učí se vidět a oceňovat jeho dílo v duších sester. I z toho má Bůh jistě radost.

Závěr

Celý Tereziin písemný odkaz (vyjma části dopisů) vznikl v průběhu posledních čtyř letech jejího života. Podobné je to i s jejími výtvarnými díly, k divadlu se také dostala až v klášteře. Určité projevy nasvědčující uměleckému obdarování (jako schopnost poutavě vyprávět či někoho imitovat) však pozorujeme již v jejím dětství. Ač se její talent plně rozvinul až na Karmelu, můžeme říci, že „už v kolébce dřímal umělec“⁴³⁹. Vnímavost na krásu, která s „umělectvím“ souvisí, se u Terezie také projevuje již v dětství. Postupně roste od zálibného pohledu na přírodu k rozpoznávání velikosti a krásy Stvořitele v jeho díle a k očekávání krásy nebeské. Skutečnost krásy je důležitá i v jejím duchovním životě. Zároveň témata krásy a umění vstupují i do jejího díla a dále promlouvají – o Bohu a lidech, o Terezii a sestřích, o Tereziině touze být pro Boha krásnou a dělat mu skrze krásu (zpěvu, květin, srdce) radost.

Když čteme Tereziiny autobiografické spisy, nacházíme poutavá vyprávění i mnoho nejrůznějších obrazů, takže text je velmi blízký uměleckému stylu (ač jeho záměr není primárně estetický). Stejný fenomén můžeme sledovat i v jejích dopisech, které ze své podstaty také nemusí být uměleckým textem. (Na rozdíl například od básní.) Tento způsob vyjadřování si tedy vybírá sama. Je to možná proto, že se jí o duchovním životě lépe vypráví v obrazech, ale možná ještě spíše proto, že tímto způsobem myslí – že je pro ni přirozený.

Je tedy možné pohlížet na Terezii jako na umělce? Věřím, že ano. Je však nutno upřesnit v jakém smyslu. Dovolím si zde parafrázovat jeden z obrazů, které pro sebe Terezie sama používá. Když se srovnává s velkými svatými, připadá si oproti nim, orlům, jako slabé ptáče, které však sdílí jejich touhy. Pokud ji budeme chtít porovnávat s velkými umělci, bude na tom podobně. Bude oproti nim pouze malým ptáčetem, které však má jejich „OČI a SRDCE“⁴⁴⁰. Terezie není umělcem ve smyslu „studovaný profesionál“, nadání pro některé oblasti umění (zvláště pro umění slova a divadlo) a zápal pro tvorbu jí však nemůžeme upřít.

Vidíme také, že umělecká tvorba je něčím, co nelze od jejího života oddělit. Je to způsob, kterým se vyjadřovala – ať už na něčí žádost, či z vlastní potřeby vyslovit to, co

⁴³⁹ ALTRICHTER M. JEMELKA J. KARCZUBOVÁ L. *Povstávání doteku. Uchopen v skrytu*. Str. 39.

⁴⁴⁰ TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy. Dějiny duše*. Str. 191.

nese v nitru. Skrze své texty chtěla Terezie také činit dobro.⁴⁴¹ To se jistě dělo již za jejího života, ještě v mnohem větší míře však po její smrti. Kdyby tato nenápadná karmelitka nic nenapsala, církev by přišla o veliký poklad. Celé bohatství jejího duchovního života i její malá cesta, které jsou i dnes inspirací pro mnoho lidí, by zůstaly zapomenuty. Bůh se postaral, aby cesta, kterou ji vedl, byla přístupná i pro další duše. Obdaroval ji schopností tvořit, a tím spolu s ní obdaroval její nejbližší i celou církev.

Na Terezii a jejím díle také můžeme pozorovat něco z toho, k čemu je umění pozváno. V Listu umělcům Jan Pavel II. píše:

Aby církev mohla předávat poselství, které jí bylo Kristem svěřeno, potřebuje umění. Musí totiž učinit pochopitelným, ba dokonce – nakolik je to možné – okouzlejícím svět ducha, svět neviditelného, svět Boha. Musí tedy převést do slovních tvarů to, co je samo o sobě nevyslovitelné. Právě umění má zcela osobitou schopnost zachytit ten či onen aspekt poselství a převést jej do barev, tvarů, tónů [...].⁴⁴²

Právě toto činí Terezie. Skrze nejrůznější obrazy, skrze formu divadla či poezie přibližuje něco z dobrodružství svého duchovního života, ze svého poznání Boha a jeho lásky. Skrze svou tvorbu Terezie přitahuje duše k Bohu. Při psaní práce jsem se v jednom pročítaném textu setkala s otázkou, zda je možné pohlížet na Terezii jako na teologa⁴⁴³. Odpověď zněla, že v jistém smyslu slova ano. Vedla mne však k úvaze, zda by nebylo příhodnější pohlížet na ni jako na umělce, který svým dílem vypovídá o Bohu. Je umělcem, jehož dílo obsahuje teologii, nebo teologem promlouvajícím skrze krásu? Teologie a umění mají v tomto ohledu společný úkol: ukazovat na toho, jenž je nejvyšší Láskou, Pravdou, Krásou. V jistém smyslu v sobě Terezie spojuje umělce i teologa. Na díle, které vykonaly její spisy, vidíme, kam spolupráce těchto dvou oborů může vést.

Jsem moc vděčná za čas, který jsem při tvorbě práce mohla strávit nad Tereziinými texty. Za to, že jsem Terezku mohla zase o něco lépe poznat, i za to, jak mne tímto čase provedla. Práce byla rozhodně na prvním místě velkým přínosem pro mne samotnou – pro můj duchovní život i pro objevování a prohlubování mého vlastního vztahu ke krásě a umění.

⁴⁴¹ Srov. tamtéž, str. 166-167.

⁴⁴² Srov. JAN PAVEL II. *List umělcům*. Čl. 12. In EMINGER, Z. A. *Teologie a kultura*. Str. 118.

⁴⁴³ Srov. RETORÉ, F. *Od Pavla z Tarsu k Terezii z Lisieux*. In *Učitelka prostoty: Spiritualita svaté Terezie z Lisieux*. Sborník textů ke 100. výročí úmrtí Terezie z Lisieux. Str. 159-160.

Seznam použité literatury a zdrojů

Seznam pramenů

TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Autobiografické spisy: Dějiny duše*. Nakladatelství Tiskárny Vimperk, Vimperk 1991. ISBN 80-900807-5-8

—. *Básně svaté Terezie z Lisieux*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009. ISBN 978-80-7195-331-9

—. *Dopisy Terezie z Lisieux*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002. ISBN 80-7192-740-6

—. *Œuvres complètes*. Cerf, DDB, Paris, 1992. ISBN 2-204-04303-6; ISBN 2-220-03306-6

—. *Súborné dielo 3: Mój spev lásky*. LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, Bratislava 2004. ISBN 80-7114-470-3

—. *Vstupuji do života: Poslední rozhovory*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007. ISBN 978-80-7192-612-2

Seznam další literatury

ALTRICHTER Michal. JEMELKA Jan. KARCZUBOVÁ Luisa. *Povstávání doteku. Uchopen v skrytu*. Refugium, Olomouc 2008. ISBN 978-80-7412-013-8.

ARNDT, Augustin. *Svatý Stanislav Kostka, patron mládeže*. Knihotiskárna benediktinská, Brno 1898.

BARÁTOVÁ, Veronika Katarína. *Le sens et l'actualité de l'eschatologie vécue: Étude sur Sainte Thérèse de Lisieux*. Řím 2011. Licenciátní práce. Teresinum, Pontificia Facoltà Teologica, Pontificio Istituto di Spiritualità.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad. Česká biblická společnost, Praha 2009. ISBN 978-80-87287-24-8

DESCOUVEMONT, Pierre. LOOSE, Helmuth Nils. *Terezie a Lisieux.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní vydří 1997. ISBN 80-7192-238-2

EVDOKIMOV, Paul. *The art of the Icon: A Theology of Beauty.* Oakwood Publications, Pasadena 1990. ISBN 0-9618545-4-5

GAUCHER, Guy. *Životopis Terezie z Lisieux.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní vydří 2010. ISBN 978-80-7195-506-1

JAN PAVEL II. *List umělcům.* In EMINGER, Zdeněk Ambrož. *Teologie a kultura.* Trinitas, Svitavy 2008. ISBN 978-80-86885-26-1

LEWIS, C. S. *Ta obludná síla.* Návrat domů, Praha 1997. ISBN 80-85495-70-8

MONGINOVÁ, Hélène. *Rodiče Terezie z Lisieux.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009. ISBN 978-80-7195-359-3

PHILIPPE, Jacques. *Cesta důvery a lásky.* Komunita Blahoslavenstiev, Liptovský Mikuláš 2013. ISBN 978-80-971476-3-1

POLA, Pavel. *Autobiografické spisy.* In TEREZIE Z LISIEUX, sv. *Příběh jedné duše: autobiografické spisy.* Karmelitánské nakladatelství, Praha 2016. ISBN 978-80-7195-642-6

POLÁK, Jan. *Krásna na prodej?: Historické, antropologické a etické aspekty estetické chirurgie.* Pavel Mervart, Červený Kostelec 2022. ISBN 978-80-7465-538-8

RETORÉ, François. *Od Pavla z Tarsu k Terezii z Lisieux.* In *Učitelka prostoty: Spiritualita svaté Terezie z Lisieux.* Sborník textů ke 100. výročí úmrtí Terezie z Lisieux. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997.

ŠPIDLÍK, T. RUPNIK, M.I. *Integrální poznání: Symbol jako nejdokonalejší výpověď*. Refugium, Olomouc 2015. ISBN 978-80-7412-197-5

TRESMONTANT, Claude. *Bible a antická tradice: esej o hebrejském myšlení*. Vyšehrad, Praha 1998. ISBN 80-7021-270-5

Internetové zdroje

Painting office. In The Archives of the Carmel of Lisieux website. [cit. 5.9.2022]
Dostupné z: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/au-carmel/le-style-de-vie/le-travail/emploi-de-peinture>.

Resumé

Thesis title: Art in the life and works of saint Therese of Lisieux

The aim of this thesis is to present saint Therese of Lisieux in the context of her artistic works and her relationship to the beauty.

The first chapter describes Therese's life. At first, we notice the beginnings of her talent and her relationship to beauty. Later we observe her artistic growth. Since childhood Therese was very sensitive to the beauty of nature. In primary school she enjoyed telling her own stories to other children. When she was fifteen, she entered the Carmel in Lisieux. After several years, she began to write poems and also her own drama plays. She was also commissioned by the prioress to paint. After the requirement of her sister, she began to write down memories of her childhood. She also became the assistant of the novice mistress. In this function, she was able to use her storytelling ability. But she became ill very soon and died at the age of twenty-four. After her death, her texts (at first her autobiographical writings) became well-known and large number of people were healed through her intercession. She was later canonised and all her texts were published.

The second chapter describes more closely her work of art. At first, it introduces Therese's writings: manuscripts, poems and letters. Then it speaks about Therese and theatre. She wrote eight drama plays (which are presented individually in the thesis) and also participated in the preparation of performances and acted in the plays. It also presents her pictures, her musical abilities and relationship to music.

The last chapter of this thesis focuses on the themes of art and beauty in Therese's writings. In all the texts Therese uses many pictures and symbols. The chapter mentions images from the base of art, for example Jesus – the artist of souls. It ends with a summary of what Therese says through her texts about the relationship between God and beauty. She believed that God is Beautiful. He is also the Creator of beauty and He loves beauty. He is pleased when people want to do something beautiful for Him. So Therese wants to sing to Him, give Him flowers or be beautiful just for Him. With these expressions of her love, she wants to please Him.

When we speak about saint Therese in the context of her artwork, we can clearly see that art is something we cannot take out of her life. God endowed her with artistic ability and so with her He also endowed the whole Church.

Obrazová příloha

Obraz č. 1: Freska namalovaná Terezií v oratoři nemocných (retušováno Celinou)

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/autres-travaux/28-fresque-detail-du-sommet-du-tabernacle#fwgallerytop> [16.5.2022]

Obraz č. 2: Detail fresky

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/autres-travaux/28-fresque-detail-du-sommet-du-tabernacle#fwgallerytop> [16.5.2022]

Obraz č. 3: Pala, kterou Terezie ozdobil pro o. Adolfa Roullanda

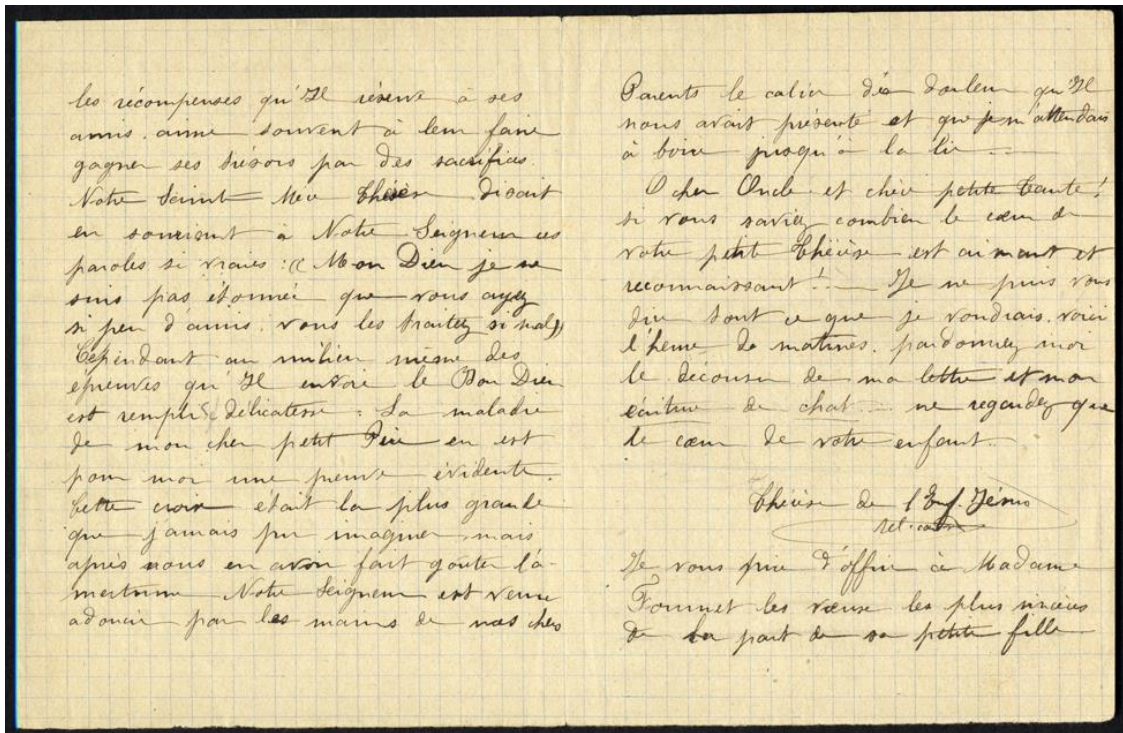
Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/autres-travaux/53-pale-peinte-pour-le-p-roulland-pour-sa-premiere-messe-18-x-18-cm#fwgallerytop> [30.5.2022]

Obraz č. 4: Poslední obrázek namalovaný Terezií

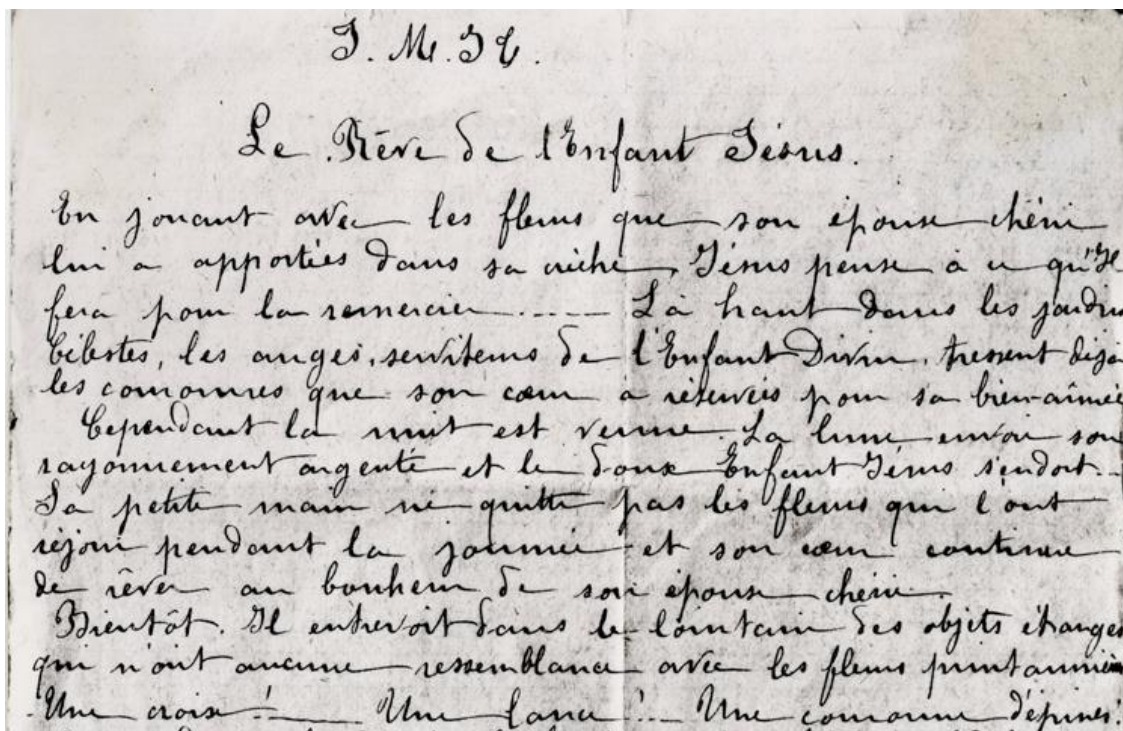
Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/lt-261-a-266/1178-lt-266-a-labbe-belliere> [7.6.2022]

Obraz č. 5. Ukázka z posledního Tereziina dopisu napsaného ležatým písmem (DT 155)

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/lt-151-a-160/1015-lt-155-a-m-et-mme-guerin> [27.6.2022]

Obraz č. 6: Ukázka z prvního Tereziina dopisu napsaného stojatým písmem (DT 156)

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/lt-151-a-160/1017-lt-156-a-mere-agnes-de-jesus> [27.6.2022]

Obraz č. 8: Erby Ježíše a Terezie

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/81-86/86>
[31.8.2022]

Obraz č. 9: Fotografie Terezie jako Jany z Arku se sestrou Jenovéfou v roli sv. Kateřiny

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/47-photos-english/647-photo-14-saint-therese-of-lisieux#fwgallerytop> [13.9.2022]

Obrázky č. 10, 11, 12: Obrázky, které Terezie malovala před vstupem na Karmel

Zdroj:

Obr. č. 10: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/img-22>
[5.10.2022]

Obr. č. 11: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/carmel/index.php/img-16> [5.10.2022]

Obr. č. 12: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/img-14>
[5.10.2022]

Obraz č. 13: Obraz Ježíš klepající na dveře

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/autres-travaux/32-jesus-knocks-at-the-door#fwgallerytop> [5.10.2022]

Obraz č. 14: Obraz Ježíškův sen (retušováno Celinou)

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/autres-travaux/58-reve-de-l-enfant-jesus#fwgallerytop> [5.10.2022]

Obraz č. 15: Ornát zdobený Terezií

Zdroj: <https://www.archives-carmel-lisieux.fr/english/carmel/index.php/autres-travaux/51-ornement-liturgique-peint-par-therese-dans-une-robe-de-soie-de-sa-mere#fwgallerytop> [5.10.2022]